

האוניברסיטה העברית בירושלים
התוכנית המשולבת: פילוסופיה, כלכלה ומדע המדינה

עבודה סמינריונית
בהנחיית ד"ר דן מiodובניק

בין אידיאולוגיה ופיגועים
השפעתה של האידיאולוגיה על דפוסי התנהגות של תנועות טרור

ענבר שץ, 03910538-2

ספטמבר 2007

3 ע"מ	הקדמה
4 ע"מ	פרק ראשון : הגדרות, נתונים ושאלת מחקר
10 ע"מ	פרק שני : בחירת המטרות והקורבנות
16 ע"מ	פרק שלישי : על טרור מתאבדים
22 ע"מ	פרק רביעי : מקומן של הנשים
26 ע"מ	סיכום
28 ע"מ	נספח
30 ע"מ	ביבליוגרפיה

“America and its allies are massacring us in Palestine, Chechnya, Kashmir, and Iraq. The Muslims have the right to attack America in reprisal. The Islamic shariah [law] says Muslims should not live in the land of the infidel for long. The September 11 attacks were not targeted at women and children. The real targets were America’s icons of military and economic power.”

אוסמה בן-לאדן, מתוך הראיון הראשון שנערך איתו לאחר פיגועי ה-11 בספטמבר 2001

כיום, שש שנים לאחר פיגועי ה-11 בספטמבר, ציטוט מעין זה או דומיו אינם זרים לאוזניים מערביות. הטרור הפך לתופעה שעל פניו נראית כשכיחה יותר, יעילה יותר, גדולה יותר ומאד מתקשרת. גם העולם האקדמי החל להתייחס לתופעה בצורה אחרת, ובמקום להתמקד בשאלת המאבק בטרור, החלו להופיע יותר ויותר מחקרים המנסים, קודם כל, להבין ולהסביר את התופעה. הבנתו של הטרור והכרה טובה יותר של תנועות הטרור ואופן פעולתן עשויות להביא למניעתו בצורה טובה יותר.

מתוך הבנה זו פניתי אל המחקר המוצג בעבודה זו. מחקר זה לוקח את האידיאולוגיה של תנועת טרור כאספקט מרכזי בתנועה, ובדק האם אידיאולוגיה מסוימת משפיעה באופן מסוים על דפוסי ההתנהגות של התנועה. אידיאולוגיה, כפי שיוסבר בפרקים הבאים, משמשת יותר מצידוק מוסרי למאבק אותה התנועה מנהלת. כשם שהיא מכוננת את המאבק של התנועה, כך היא גם קובעת הרבה מאופי המאבק הזה. דרך בדיקה של מספר גורמים המעידים על דפוסי התנהגות, מראה המחקר כי אכן קיימת השפעה מהותית של האידיאולוגיה על דפוסי ההתנהגות של התנועה.

הפרק הראשון עוסק בהגדרות, בנתונים שנלקחו בחשבון בעבודה זו, ובשאלת המחקר אשר כאמור, באה לבדוק האם אידיאולוגיה אכן משפיעה על דפוסי ההתנהגות של תנועות הטרור, ואם כן מה היא טיבה של השפעה זו. בפרק זה גם יוצגו שלושת הגורמים אשר נבדקו על מנת לענות על שאלה זו. הגורם הראשון הינו אופי המטרות בהם פוגעת התנועה, אשר גם ידון לעומק בפרק 2. אופי המטרות מתייחס לאותן המטרות והקורבנות המידיים אשר נפגעים ומשלמים בחייהם בכל פיגוע ופיגוע. חלק זה יראה כי אכן ניתן למצוא טקטיקות של בחירת מטרות המעידות על האידיאולוגיה של התנועה.

הגורם השני הינו אימוצה של טקטיקת המתאבדים. נשאלת השאלה האם אידיאולוגיה אחת נוטה לאמץ טקטיקה כזו יותר מן השנייה? בנושא זה אדון בהרחבה בפרק 3. הגורם השלישי והאחרון, לו מוקדש הפרק הרביעי, פונה אל תוך התנועה עצמה ומנסה לברר לגבי העסקתן של נשים בארגון, ומהי ההשפעה שיש לאידיאולוגיה על העסקתן ומקומן בארגון, אם בכלל.

שלושת הגורמים מציירים יחדיו תמונה מורכבת של הקשר בין אידיאולוגיה של ארגון טרור לאופני פעולתו. ברור שהבנה מעין זו שופכת אור חדש על עולמו הסבוך של הטרור, אך יחד עם זאת פותחת שאלות חדשות.

קריאה מהנה.

על ההגדרה של טרור

קשה למצוא הגדרה אחת לטרור. מספר ההגדרות הוא כמספר הדעות השונות, הנובעות מנקודות מבט שונות שיש לחוקרים שונים; מי שבא מעולם המשפט יעשה שימוש בהגדרה אחרת מאשר מי שמתבונן בטרור מנקודת מבט חברתית-פסיכולוגית. טרור הינה תופעה חברתית, משפטית, צבאית, ביטחונית, משטרתית ובעיקר פוליטית. כיוון שהיא מתקיימת בכל כך הרבה תחומים, ומשפיעה על תחומים שונים, מדובר בתופעה שקשה מאד להגדיר אותה חד משמעית. בדומה למושג 'שפלות ונלוזות' (Obscenity), אנחנו לא ממש יודעים כיצד להגדיר מהו טרור, אבל כולנו בטוחים שאנו יודעים לזהות טרור כשאנו פוגשים אותו¹.

בנוסף לשוני הרוחבי, טרור הינה גם תופעה שמשתנה לאורך זמן. הטרור שאנו מוצאים היום איננו אותו טרור שהיה טרום אירועי ה-11 בספטמבר 2001, למשל, ולא כפי שהיה ערב מלחמת העולם השנייה, או כפי שהיה בעת העתיקה. זוהי סיבה נוספת לריבוי ההגדרות.

קושי נוסף במלאכת ההגדרה הוא ההשלכות שעשויות להיות להגדרות אלו. להגדיר ארגון או אדם כטרוריסט גורר אחריו תיוג מסוים לאותו אדם או ארגון, המכיל בתוכו קונוטציות מבזות ומשפילות. הגדרתן של פעולות, אנשים וארגונים שונים כטרוריסטים תביא לשינויים חברתיים, פסיכולוגיים ופוליטיים לא מבוטלים. כך, כל הגדרה שבה נעשה שימוש היא בבסיסה הגדרה פוליטית. כל ממשלה חפצה שאויביה יוגדרו כטרוריסטים - זה מביא ללגיטימציה של הממשלה ומאפשר לה חופש פעילות גדול יותר. בנוסף לקושי זה, ישנו גם שימוש הולך וגדל במושג 'טרור' בתחומים שונים ומגוונים, לעתים תוך כדי סטייה מתוכנו המקורי. עיתונאים, אנשי רוח ואף פרסומאים עושים שימוש במושג טעון זה, שימוש שהוא לעיתים פופוליסטי.

בחלק זה אציג מספר הגדרות למושג הטרור ואנסה למצוא הגדרה שהיא מבחינה מצד אחד, אך ממצה מצד שני. הגדרה שתכיל את האלמנט האלים של פעולת הטרור, יחד עם האספקטים הפוליטיים שלה. בריאן ג'נקינס (Jenkins) מציע הגדרה פשוטה וקצרה. לדידו של ג'נקינס טרור הוא שימוש בכוח ובהטלת אימה על מנת להשיג שינוי פוליטי². הגדרה זו מייחסת אמנם את הפעולה לפעילות פוליטית, כאשר המטרה היא יצירתה של מציאות פוליטית אחרת, אך אין היא מוציאה מהכלל פעולות שהן אינן טרוריסטיות. הגדרה זו גם חסרה הסבר לגבי זהותו של מטיל האימה, ועל מי מוטלת אימה זו.

דרך נוספת להסתכל על המושג היא דרך ההגדרה המשפטית כפי שממשלת גרמניה עושה. על פי החוק הגרמני, טרור הינו שימוש במעשים קרימינאליים לצורך השגת מטרות פוליטיות, או על מנת לשבש

¹ White, Jonathan R., Terrorism – An Introduction, p. 4
² Ibid, p.5

את הסדר הפוליטי הקיים³. הבעיה בהגדרה משפטית זו היא שהיא חסרה את האלמנטים החברתיים, הפסיכולוגיים והפוליטיים השונים שמושפעים מן הטרור. תחת הגדרה זו, למשל, גם ארגון כמו המאפיה נחשב כארגון טרור, וזו קביעה מאד שנויה במחלוקת.

מרתה קרנשאו (Crenshaw) מכניסה להגדרת הטרור הבחנה נוספת, בין ארגוני טרור ובין לוחמי חופש. לדידה של קרנשאו, ארגון שפועל נגד מטרות צבאיות הוא ארגון חופש בעוד שארגון שפוגע באזרחים חפים מפשע הוא ארגון טרור. טרור, עפ"י קרנשאו, הוא אלימות פוליטית וחברתית לא מקובלת, המכוונת למטרות חפות מפשע וסימבוליות, על מנת להשיג אפקט פסיכולוגי⁴. קרנשאו מעלה נקודה חשובה, אבל אין בהגדרה שהיא מציעה פתרון מלא; כך על פי הגדרה זו ארגונים כגון התנזים וה-IRA אינם ארגוני טרור, והמחתרות העבריות (ההגנה, האצ"ל והלח"י) הן כן. אנו גם יודעים על ארגונים שונים שיש בתוכם קבוצה אחת שהיא קיצונית יותר, קבוצה שבשבילה המטרה היא הטלת האימה. האם קבוצה כזו משליכה על כל הארגון כארגון טרוריסטי?

ראינו הגדרות שונות, אבל בכולן מופיעים שני אלמנטים חשובים שיש לשים אליהם לב: (1) מדובר באימה המוטלת על מישהו (יחיד ו/או קולקטיב) על ידי הטרוריסט, אם מעצם האיום או מעצם השימוש באיום. (2) המשמעות של פעולת הטרור נובעת מהמטרה של הפעולה ומן הקורבנות של הפעולה. טרור אינו עומד בפני עצמו במובן שניתן לייחס אותו כמאפיין של קבוצה מסוימת בכל מצב ובכל סטאטוס פוליטי. טרור לכשעצמו הוא מושג מופשט, כאשר המאפיינים שלו הם לא רק במפגעים עצמם, אלא יותר במי שנפגע כתוצאה מהפעולות. שמואל פלד מצביע על מספר נקודות שרוב החוקרים מסכימים עליהן, גם אם לא ניתן להגיע להגדרה אחת פשוטה וממצה:

- טרוריסט פוליטי הוא מעיקרו שרירותי ובלתי צפוי מבחינת התזמון שלו והמטרות שלו.
- יש להבחין בין טרור פוליטי שננקט או מכוון על ידי ממשלות (טרור מלמעלה) אל מול טרוריסט שננקט או מכוון כנגד ממשלות (טרור מלמטה).
- ישנה התגברות של טרוריסט פוליטי בשלושת העשורים האחרונים. בין השאר, התגברות זו יכולה להיות מוסברת על ידי התפתחויות טכנולוגיות ופוליטיות בעולם, וגם בגידול בחשיבות ובהשפעת התקשורת.
- טרוריסט היא צורה קיצונית ביותר של אלימות שיוצאת ופועלת כנגד הקוד החוקי והמוסרי המקובל. בכך שטרור פוגע בילדים, בנשים ובזקנים חפים מפשע, ישנה חצייה ברורה של הקודים המוסריים המקובלים.
- לטרוריסט פוליטי יש השפעה שונה או חזקה יותר מכל צורה אחרת של אלימות פוליטית, במובן הזה שהוא יוצר תחושה פסיכולוגית של פגיעות, חולשה ופחד ללא פרופורציה ביחס לאקט עצמו ולכוחם של הטרוריסטים.

White, Jonathan R., *Ibid*, p.5³

White, Jonathan R., *Ibid*, p.6⁴

- טרוריות פוליטי איננה אלימות חסרת פשר ומטרה. זו אסטרטגיה מפוכחת ומחושבת שמיועדת להשיג מטרות ויעדים פוליטיים.
- טרוריות פוליטי אינו מבחין ואינו מפלה בין אנשים - כולם יכולים להיות קורבן.

מתוך כל נקודות ההסכמה עליהן מצביע פלד, הוא מנסח את ההגדרה הבאה: טרור פוליטי הוא פעולה אלימה נגד קורבן מיידי, תמים, שמכוונת לעורר פחד וכניעה בקורבן האמיתי, שהוא עושה וקובע המדיניות, כדי להשפיע ולהביא לשינויים פוליטיים⁵. הגדרה זו מכילה מרכיבים פסיכולוגיים, חברתיים ופוליטיים. היא טוענת שהטרוריות הפוליטי מטרתו להביא לשינוי דרך הקורבן המיידי – האוכלוסייה, האזרחים - כאשר השפעתם של הפחד והכניעה מתורגמים להשפעה על עושי וקובעי המדיניות.

אידיאולוגיה בשירות הטרור – שמאל מול ימין

אידיאולוגיות משחקות תפקיד מרכזי בחיינו, הן עוזרות לנו למפות את הדעות שלנו ולהגדיר את עצמנו אל מול המציאות כפי שאנו תופסים אותה. אידיאולוגיה מכוונת אותנו לגבי מה שנכון ומה שלא. אנו שואבים את האידיאולוגיה שלנו כבר מינקות, ולמשפחה ולחברה בה אנו גדלים יש השפעה עצומה על מהי האידיאולוגיה בה אנו מחזיקים. כאשר אמונה (belief) נקראת אידיאולוגיה, היא למעשה הופכת להיות אמת, שלא דווקא ניתנת להוכחה, בעיני קבוצה מסוימת של אנשים. אמת זו נחשבת בעיני הקבוצה כמתארת את המציאות כפי שהיא. קבוצה כזו יכולה להיות עם, חברה, קבוצה אתנית כלשהי, תנועה וכן הלאה.⁶

אספקט נוסף הוא הקשר של האידיאולוגיה עם עוצמה פוליטית. מפלגות, אישים ותנועות שונות עושות שימוש באידיאולוגיה על מנת לצבור כוח. האידיאולוגיה גם מרמזת על מה אותם תנועות ואישים יעשו עם העוצמה הפוליטית ו/או הכלכלית, אם זו תגיע לידיהם. אידיאולוגיה היא אחד הכלים דרכה ההנהגה יכולה לשלוט בעם ולבסס את הלגיטימציה שלה כזו הראויה לשלטון. מתוך כך אפשר להבין את החשיבות של האידיאולוגיה בה מחזיקה תנועת טרור כלשהי. גם תנועת טרור היא תנועה שקמה על מנת לקדם רעיון אידיאולוגי כזה או אחר וגם היא מתבססת על רעיון אידיאולוגי שהיא מייצגת, על מנת להשיג תמיכה רעיונית, ציבורית וכלכלית. היא פועלת במציאות שלא תואמת את המציאות שהיא רואה כנכונה, והיא עושה צעדים קיצוניים על מנת להשיג עוצמה ולהביא לשם יישומה של אותה האידיאולוגיה. תנועות טרור מייצגות את הקיצוני בספקטרום הפוליטי, שנע באופן מסורתי בין שמאל וימין.

המושגים שמאל וימין בפוליטיקה נגזרו מאסיפת המעמדות שכיס המלך לואי ה-16 בצרפת בשנת 1789. מי שישב מימין של המלך היו האריסטוקרטים שקידמו רעיונות של שמרנות, סדר, פטריאריזם, שלטון מרכזי, וחופש הפרט ואינדיבידואליזם כאבני הבסיס של הפוליטיקה. אלו שישבו

⁵ Peleg Samuel and Ass., Contemporary Modern Terrorism: Actors, Motivation & Countermeasures

⁶ Harrison K. and Boyd T., Understanding Political Ideas and Movements, pp. 136-137

משמאל של המלך ראו את חשיבותה של המדינה ככלי המקדם שוויון, בעלות משותפת על אמצעי ייצור, זכויות של מעמדות וחשיבות המעמד אליו הפרט שייך. שמאל וימין, אם כן, (במובן הקלאסי של המושגים) תוחמים ציר של דעות, כאשר השמאל מצדד בשוויון על פני החופש בעוד הימין מקדם את החופש על פני השוויון.⁷

היום הדברים הרבה פחות חדשים. החברה הפכה ליברלית ופתוחה יותר, חופש הפרט הופך להיות חופש הזדמנויות, בעוד ששוויון הופך להיות בעיקר דיבור על חלוקת נכסים ומדיניות רווחה. ההקשר בו מובאים הדברים, אם מדובר בנושאי כלכלה או בנושאי אתניות וזהות, יוצק משמעות שונה אל תוך המושגים של שמאל וימין.

כאשר מדברים על שמאל וימין בתוך הקונטקסט של עולם הטרור התמונה מטושטשת הרבה יותר. רבים טוענים שכאשר מגיעים לקצוות של הספקטרום הדברים נעשים דומים זה לזה, אך ניתן לראות הבדלים ברורים בין אידיאולוגיות הימין של תנועות הטרור ובין אלו של השמאל.⁸ תנועות השמאל, בדומה להגדרה הקלאסית של המושג, שמות דגש על האופי השוויוני של המדינה שהם רוצים לקדם. אלו תנועות המדברות על מדינות עם אופי סוציאלי, מרקסיסטי ו/או מאואיסטי ועל דרך המאבק המתאימה. לעומת זאת, תנועות הימין שמות את הדגש באידיאולוגיה שלהן על הקבוצה האתנית אותה הן מתיימרות לייצג, מה מגדיר אותה ומייחד אותה, ועל הזכות שלה למדינה ו/או קידומה של מציאות המתיישבת עם תפיסת הקבוצה את המציאות.

באופן גס קל לזהות את שני הקצוות: תנועות שמאל, כיוון שהן חורטות על דגלן את ערך השוויון. הן מקדמות מדינות סוציאליסטיות ומרקסיסטיות, הן מקדמות את מעמדן של הנשים ושל מיעוטים שונים, והן רואות את המאבק כדרך היחידה המאפשרת את פקחת עיניי הציבור. קל גם לזהות תנועות ימין – הן הקוראות למתן זכויות בסיסיות לקבוצה אתנו-לאומית, דתית לעיתים קרובות. רבות מתנועות הימין הדתיות הן תנועות פונדמנטליסטיות, אם כי לא כל תנועה פונדמנטליסטית תהיה דתית בהכרח.

קבוצה שלישית של תנועות היא תנועות השמאל החדש, כפי שהן מעידות על עצמן. מדובר בתנועות שמאל, מכיוון שהן נאבקות לכינונה של חברה סוציאליסטית ברמה כזו או אחרת. אלו תנועות הדוגלות בשוויון, והן נאבקות לשם קבלת יחס שווה. אך יחד עם זאת, מדובר בכל זאת בתנועות הנאבקות על מדינה, סוציאליסטית אמנם, אך של קבוצה ספציפית. המחותרת הבאסקית בספרד וגודדי חללי אל-אקצה בישראל הן הדוגמאות הבולטות לכך. המחותרת הבאסקית, לדוגמה, מנהלת מאבק עקוב מדם לשם קבלת חבל הבאסקים לידי הבאסקים והקמתה של המדינה הבאסקית שתשא אופי מרקסיסטי-מאואיסטי. הצד האתני של האידיאולוגיה הזו מצביע אמנם על דעות ימניות, אך מדובר בתנועת שמאל לכל דבר. הטשטוש שהתנועה הזו יוצרת בין ימין ושמאל באידיאולוגיה אותה היא מקדמת, מאפשר לה תמיכה מכל הקשת הפוליטית. זוהי תמיכה שמתבטאת לא רק באהדה ציבורית גדולה יותר, אלא גם במקורות מידע, מימון ומקלט גדולים בהרבה.

⁷ Harrison K. and Boyd T., *Ibid*, pp. 141-142

⁸ חשוב לציין כי בעבודה זו ההגדרה של שמאל וימין, וגם מיקומה של תנועה על גבי ציר האידיאולוגיות, נעשה על פי הדרך שבה כל תנועה מגדירה את עצמה.

מה בין אידיאולוגיה ודפוסי התנהגות?

קיים שוני מהותי בין אידיאולוגיית הימין ואידיאולוגיית השמאל, בעיקר כאשר מדובר על תנועות קיצוניות כגון תנועות טרור. העולם האקדמי נוהג להתייחס לאידיאולוגיה של התנועה ככזו המאפשרת לגיטימציה ותמיכה לתנועה. האידיאולוגיה של התנועה היא נתון ידוע, היא המטרה הגדולה אליה מכוונת התנועה ובשמה היא פועלת. היא יותר מאמצעי להשגת לגיטימציה, וככזו היא חייבת להשפיע על האופי בו התנועה פועלת. זוהי גם ההנחה שבבסיס העבודה.

תנועות טרור, הן ימניות והן שמאלניות, הן תנועות הפועלות באמצעים הקיצוניים ביותר. הן חוטפות, יורות בעוברי אורח, מטמינות מטעני חבלה, ממנות את דרכן באמצעות תשלומי כופר וסחר בנשים וסמים, הן שולחות מחבלים מתאבדים ולעיתים אף עושות שימוש בנשקים לא קונבנציונאליים. הן לא פועלות תחת שום חוק, למעט החוק שלהן. אך לא כל תנועת טרור נוקטת בכל האמצעים, ולא כל תנועת טרור מתייחסת לפעיליה ולתומכיה באותם האופנים.

בעבודה זו אנסה למצוא את הקשר שבין האידיאולוגיה בה מחזיקה תנועת טרור, ובין האופי בו היא פועלת. זאת, מתוך ההנחה כי אידיאולוגיה, מהיותה המטרה עיקרית של התנועה, משפיעה על התנועה בכל רובד אפשרי. סוג קשר כזה לא נבדק עדיין (לידיעתני) בעולם האקדמי, אך הוא מרכזי לשם הבנת תנועות אלו. והבנה של תנועות אלו היא שלב מרכזי בדרך להילחם בהן.

הקשר בין האידיאולוגיה של התנועה ובין דפוסי ההתנהגות שלה מוצג בעבודה זו באמצעות שלוש שאלות קונקרטיות המייצגות את דפוסי התנהגות של תנועה:

1. מהו אופי המטרות המיידיות, הן מבחינת כמות הנפגעים והן מבחינת מה שהמטרה המיידיית מייצגת. שאלת כמות הנפגעים באה לבדוק האם אידיאולוגיה אחת נוטה להעדיף, יותר מהשנייה, טקטיקות הגורמות למקסימום נפגעים, או שמא בחירת כמות הנפגעים היא תוצאה של מגבלות שונות אחרות. השאלה בדבר הייצוג של המטרה נובעת מההבנה כי כל נפגע מיידי, מטרתו היא להשפיע על המטרה האמיתית שהיא לרוב קובעי המדיניות או הציבור הרחב. לכן, ישנה חשיבות רבה במה או במי בוחרת התנועה לפגוע. השאלה כאן מנסה לברר האם אידיאולוגיה אחת מעדיפה לפגוע במטרות המייצגות את הממשל המקומי על פני מטרות המייצגות משהו אחר, שאינו מקושר לממשל.
2. מה דוחף תנועה אל עבר טרור מתאבדים: האם אידיאולוגיה אחת נוטה להפעלת טרור מתאבדים באופן מובהק יותר מן האחרת? או לחילופין, האם אידיאולוגיה אחת נמנעת מהטקטיקה הקיצונית ביותר, ומותחת את הקו האדום שלה קודם לכן.
3. העסקה של נשים, גיוסן לשורותיה של התנועה והאם פתוחה בפניהן האפשרות להגיע לתפקידי מפתח בארגון.. שאלה זו רלוונטית יותר לתנועות השמאל, ומנסה לברר, האם התנועות המקדמות את ערך השוויון, פועלות גם בתוך הארגון בהתאם לכך - או שמא העסקתן של נשים היא תוצאה של רמת הליברליות של המדינה בה פועל הארגון או של גורם אחר.

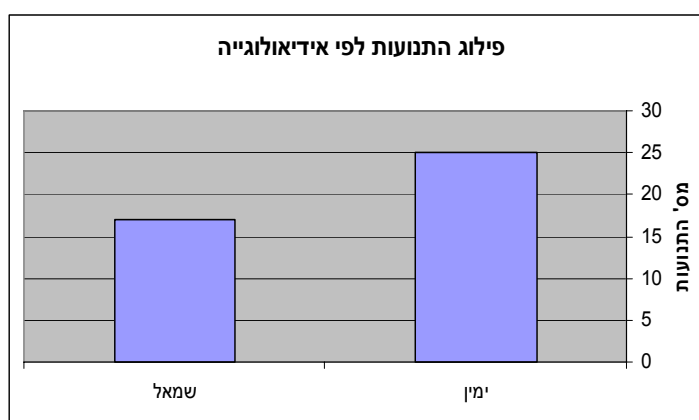

על הנתונים

משרד ההגנה האמריקאי (לפי INA- Immigration and Nationality Act) מדבר על טרור כפעולה שאיננה חוקית על פי חוקי המדינה בה היא מבוצעת ושכוללת פגיעה ברכוש ובחפים מפשע לצורך השגת מטרה פוליטית מוצהרת⁹. מדובר בהגדרה משפטית, מפורטת ומקיפה הנחוצה לפעילות השוטפת שממלא משרד ההגנה ומשפיעה על מדינות שונות ברחבי הגלובוס. אפשר למצוא תחת ההגדרה הזו את רוח הדברים עליה מצביע שמואל פלד בהגדרתו שלו למושג הטרור.

תחת הגדרה זו, בונה משרד ההגנה האמריקאי רשימה של ארגוני טרור זרים. השאלות שבעבודה זו נבדקו על 42 התנועות הרשומות ברשימה זו. מדובר על רשימה אשר מתעדכנת אחת לשנתיים, ובפעם האחרונה - באוקטובר 2005. התנועות ברשימה הן תנועות הפועלות נגד ארה"ב, אך לא על אדמת ארה"ב¹⁰. למדינות שונות יש רשימות דומות, ותנועות רבות הרשומות ברשימה של ארה"ב מופיעות גם ברשימות של מדינות נוספות.

הבחירה במאגר תנועות זה ולא אחר, קובעת את האידיאולוגיה של התנועות הנבחרות בעבודה זו. הן תנועות השמאל והן תנועות הימין המופיעות בעבודה פועלות נגד המדיניות והערכים שארה"ב מייצגת. חשוב לשים לב כי בחירה של רשימה אחרת הייתה מעלה כלל הנראה מאגר שונה של תנועות. התנועות שברשימה מתפלגות לתנועות ימין ותנועות שמאל לפי הגרף הבא:

בסה"כ ישנן 25 תנועות המעידות על עצמן שהן תנועות ימניות, לעומת 17 המעידות על עצמן כתנועות שמאל. מתוך תנועות השמאל ישנן 5 תנועות שהן שמאל-לאומני (שמאל חדש - המחותרת הבסקית וארבעת תנועות שמאל הפעילות ברשות הפלסטינית).

בפרקים הבאים יובאו הנתונים על פי שלושת השאלות שנזכרו, כפי שהם נאספו ממקורות ידע שונים. מרבית הנתונים נאספו ממאגרי מידע מקוונים שונים ומאתרי התנועות השונות. כמו כן נאספו גם נתונים מספרים המביאים תנועות שונות כדוגמאות, וכן נתונים מכתבות שפורסמו בעיתונים. בפרקים שלהלן, המראים, מנתחים ודנים בנתונים השונים, ניתן לראות כי אכן קיים קשר בין האידיאולוגיה בה מחזיקה התנועה ובין דפוסי ההתנהגות האופייניים שלה. אין התמונה פשוטה כלל וכלל, אך לא ניתן להתעלם מכך כי אידיאולוגיה של ארגון מכתובה דרכי פעולה מסוימות.

⁹ מתוך האתר של משרד ההגנה האמריקאי: <http://www.state.gov>

¹⁰ הכוונה לכך שהן אינן פעילות בארה"ב היא שמרכז הפעילות שלהן נמצאת במדינות שונות, ומנהיגה אינם אזרחי ארה"ב

כאשר באים לבחון דפוסי התנהגות של תנועה, אך טבעי הדבר לפנות קודם כל למה שבוחר הארגון כמטרות המיידיות שלו. חשוב להפריד בין המטרה המיידית, זו שנפגעת באופן מידי, ובין המטרה האמיתית של הארגון, הלא היא היכולת להשפיע על קובעי המדיניות ועל החברה בראי האידיאולוגיה בשמה הוא פועל. בפרק זה אראה כי קיים קשר בין האידיאולוגיה של הארגון (האם הארגון הוא ימני או שמאלני) ובין אופי המטרות המיידיות בהם הוא בוחר לפגוע. אבחן את המטרות המיידיות בשני אופנים, הן מבחינת מספר הנפגעים והן מבחינת השתייכות המטרה לממשל המקומי.

האספקט הראשון, המתייחס למספר הנפגעים בפעולה, בא לבדוק האם אידיאולוגיה אחת מעדיפה פיגועים רבי נפגעים על פני פיגועי ראוה בהם ישנו נזק לרכוש בלבד, או שמא בחירת הטקטיקה היא תוצאה של גורמים אחרים. האספקט השני איננו מתייחס למספר הנפגעים בפעולה, אלא למה שהקורבן מייצג. כפי שכבר ציינתי בפרק הקודם, בחירת הקורבן איננה דבר אקראי, כיוון שהיא מכוונת לעורר רגשות מסוימים בקרב הציבור ובקרב קובעי המדיניות בחברה. מעבר לכך, כפי שצ'ארלס גבל (Gebel) מציין בספרו "Terror, Terrorism and the Human Condition", האפקט הפסיכולוגי של הפעולה הוא חלק בלתי נפרד ואף מרכזי בפעולה עצמה¹¹. לאור עובדה זו, אך הגיוני כי התנועה תבחר את הקורבן המידי לאורה של האידיאולוגיה בה היא מחזיקה.

מספר הנפגעים

לכל פעולת טרור יש קורבן או קורבנות. ישנם פיגועים בהם נגרם נזק לרכוש בלבד, וישנם כאלה בהם נפגעים מאות ואף אלפי אנשים. כל תנועה בוחרת להשקיע את מאמציה ואמצעיה בסוגים מסוימים של פיגועים. אנו יודעים כי מחתרת החזאים, תנועת שמאל סטודנטיאלית שהייתה פעילה בתחילת שנות ה-70 בארה"ב (ואיננה כלולה ברשימת תנועות הטרור שנבדקו בעבודה זו), התכוונה להוציא אל הפועל רק פיגועים בהם פוצצו בניינים נטושים. הם אף שלחו הודעה לפני כל פיגוע על מנת שבנייני המטרה אותם התכוונו לפוצץ יפוננו ולא תגרם כל פגיעה בנפש¹².

יחד עם זאת, ובצורה שכיחה הרבה יותר, ישנם פיגועי ירי, המכוונים לפגוע במספר מצומצם ונבחר של קורבנות. כך, למשל, מרבית לעשות תנועות הטרור הפעילות בקולומביה¹³. טקטיקה נוספת המכוונת למספר קורבנות קטן מאד היא חטיפה של אנשים - לרוב אנשי מפתח או אנשים עם מעמד כלכלי גבוה לשם דרישת כופר. סוג זה של פיגועים דורש מידע מודיעיני רב ואיכותי, דבר המוסיף להכנות הנדרשות מן התנועה. חשוב להפריד בין חטיפות לשם ראוה ובין חטיפות לשם דרישת כופר. בחירת הקורבנות בין שני סוגי החטיפות שונה באופן מהותי, כאשר האחרונות מבוצעות לצורך מימון ואינן רלוונטיות לנושא הנידון.

¹¹ Webel, Charles P., *Terror, Terrorism and the Human Condition*, pp. 45-62

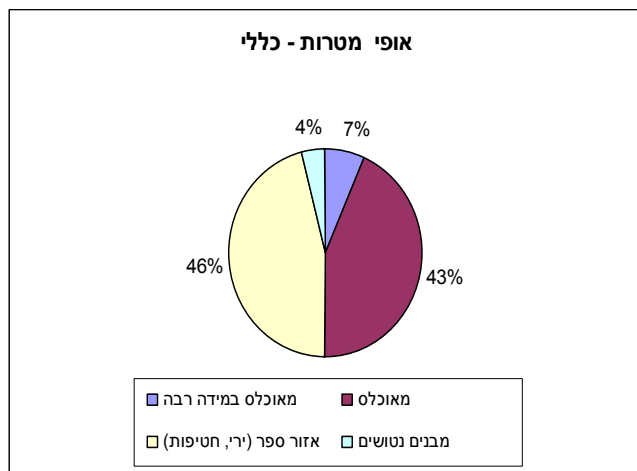
¹² על פי הסרט התיעודי של ביל גרין וסם סיגל, "The Weather Underground", 2002

¹³ מתוך אתרי התנועות: FAS: <http://www.farcep.org>, ELN: <http://www.eln-voces.com>, FAS: <http://www.fas.org>

יחד עם טקטיקות אלו אנו מוצאים גם פיגועים רבי נפגעים, שהם לרוב תוצאה של מטעני חבלה, מכוניות תופת, מחבלים מתאבדים וכדומה. חשוב לעשות כאן את ההפרדה בין פיגועים בהם נפגעים מספר קטן יחסית של קורבנות העלול להגיע לכמה עשרות, ובין מגה-פיגועים בהם נפגעים מאות או אלפי קורבנות. ההפרדה הזו חשובה, מכיוון שמגה-פיגועים דורשים הכנה גדולה הרבה יותר. אלו הם פיגועים הכוללים מספר של מוקדי התפוצצות, המופעלים בו זמנית או בתיאום אחר. מכיוון שכך, הכנה של פעולה כזו מורכבת פי כמה מפיגוע של מוקד התפוצצות יחיד. גם האיסוף המודיעיני וכמות האמצעים הדרושה גדולה הרבה יותר במקרים של מגה-פיגועים. כך היה באסון מגדלי התאומים ב-11 לספטמבר 2001, ובפיגועי הרכבת התחתית במדריד ב-11 למרץ 2004.¹⁴

תחת החלוקה הזו מוינו התנועות השונות: (1) אפס נפגעים בנפש ומבנים נטושים, (2) פיגועי ספר (ירי

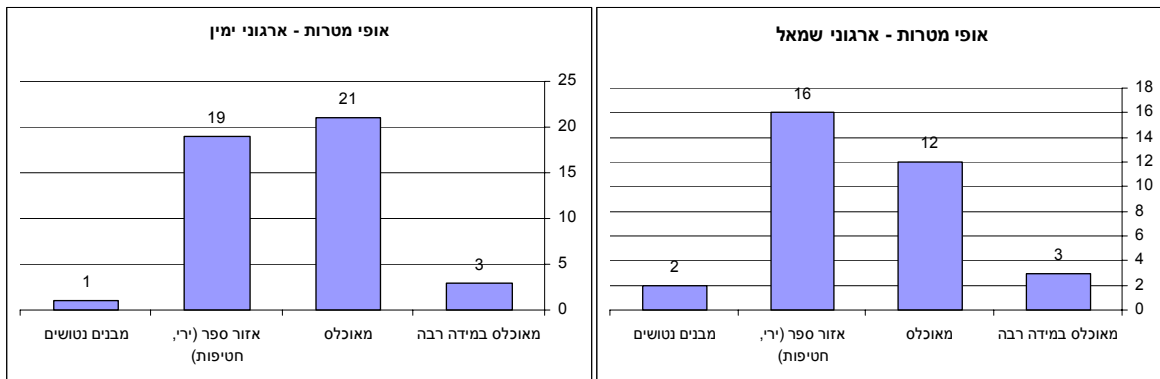
וחטיפה) בהם נפגעים מספר מצומצם ביותר של קורבנות, (3) פיגועי תופת בהם נפגעים עשרות קורבנות ו(4) מגה-פיגועים בהם נפגעים מעל מאות קורבנות. כל תנועה אשר עשתה שימוש בטקטיקה מסוימת נספרה פעם אחת בלבד תחת אותה הקטגוריה. אם תנועה עשתה שימוש ביותר מטקטיקה אחת, היא נספרה בכל אחת מן הקטגוריות בהן היא עשתה שימוש.

כפי שניתן לראות מהגרף, רוב התנועות

בוחרות להוציא אל הפועל פיגועי ירי, חטיפות ופיגועי תופת במקומות מאוכלסים. שתי הטקטיקות הקיצוניות (ללא כל נפגעים בנפש, ומגה-פיגועים), הן טקטיקות שנמצאות הרבה פחות בשימוש.

תוצאה דומה אנו מוצאים גם תחת פילוג התנועות לתנועות ימין ותנועות שמאל:

ניתן לראות כי גם תנועות השמאל וגם תנועות הימין ממעיטות להוציא אל הפועל פיגועים המכוונים למבנים נטושים מחד, ומאידך גם נמנעות (או לא מצליחות) להוציא לפועל פיגועי תופת באזורים

¹⁴ Webel, Charles P., *ibid*, pp. 5-7

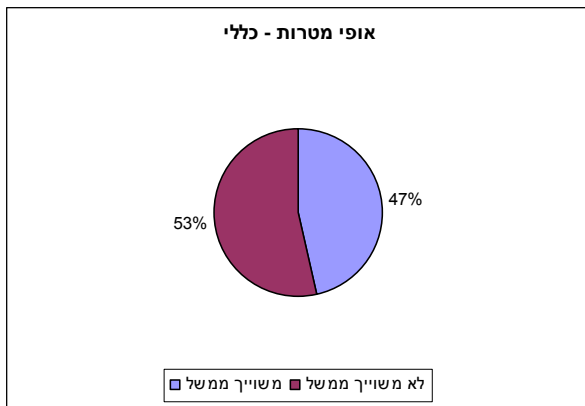
המאוכלסים במידה רבה מאד. ההסבר לכך הוא פשוט: כפי שהוסבר בפרק הקודם, תנועות טרור רוצות להביא למקסימום אפקט פסיכולוגי. אפקט זה מושג באופן טוב יותר ככל שיש יותר נפגעים. לכן ממעיטות התנועות להוציא אל הפועל פגיעה במבנים נטושים ומכוונות את מרצן ומשאביהן אל עבר טקטיקות אחרות. פיגועים כאלה בכל זאת קורים מכיוון שלא תמיד ניצבת אל מול התנועה ברירה אחרת. לפעמים מדובר גם במידע מודיעיני שגוי או תקלה כלשהי שמביאה את התנועה לפגוע במטרה ריקה מאדם.

לפי ההיגיון הזה, ירצו התנועות להוציא אל הפועל כמה שיותר מגה-פיגועים, אך כפי שכבר צוין קודם, פיגועים אלה הם פיגועים קשים ביותר לתכנון ולביצוע. לא כל התנועות בעלות משאבים וגדולות מספיק על מנת להיות מסוגלות להוציא תחת ידן פיגועים בסדר גודל שכזה¹⁵.

לגבי שתי קבוצות הטקטיקות השכיחות יותר, פיגועי תופת באזורים מאוכלסים ופיגועים באזורי ספר, ניתן לראות ממצא מעניין. הן בקרב תנועות השמאל והן בקרב תנועות הימין מדובר בטקטיקות השכיחות ביותר, אך בכל זאת קיים כאן שוני. תנועות השמאל נוטות קצת יותר אל עבר אזורי הספר, בעוד שתנועות הימין נוטות יותר אל עבר האזורים המאוכלסים. על פניו מדובר בשוני קטן יחסית, אך הוא מצביע על שוני מהותי יותר הקשור לדבר אותו מייצגות המטרות, עליו אדון בהמשך הפרק.

אם כן, מספר הנפגעים איננו תוצאה ישירה של האידיאולוגיה בה מחזיקה התנועה. מעורבים פה גורמים נוספים כגון אילו אמצעים עומדים לרשותה של התנועה, באיזה מידע מודיעיני היא מחזיקה ומה איכותו של מידע זה, מה גודלה של התנועה, מהו עושרה, ואיזה אפקט פסיכולוגי היא מבקשת להשיג בקרב האוכלוסייה בה היא פועלת. ההבדל שאכן קיים, בין אזורי הספר ובין האזורים המאוכלסים יקבל מענה בחלק הבא.

נגד השיטה או נגד הממשל?

חלק זה מתמקד במה מייצגות המטרות בהן בוחרת התנועה לפגוע. תנועת טרור היא תנועה מחושבת, היא פועלת בתוך חברה מסוימת עליה היא מנסה להשפיע. לא מדובר בהרג לשם ההרג, אלא בחתירה אל עבר מטרה מסוימת. תנועת טרור רוצה לכוון מציאות אחרת בתוך המדינה, החברה ואף העולם בו היא חיה ופועלת. לשם כך היא בוחרת את מטרותיה המיידיות בקפידה.

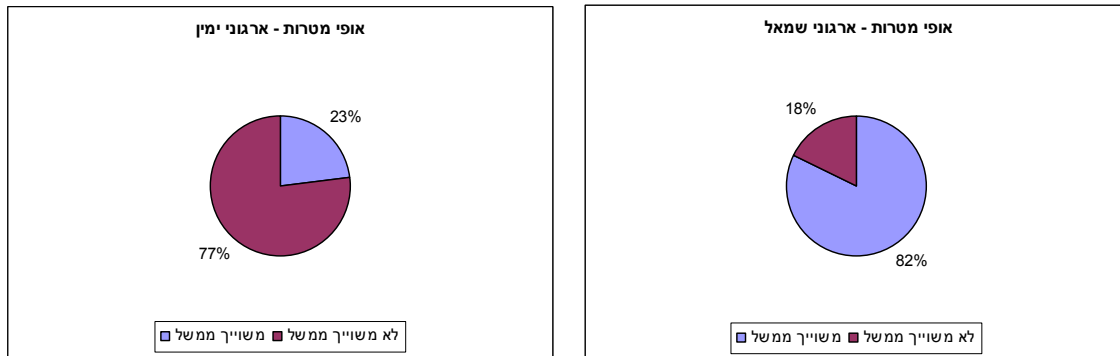
את המטרות אפשר לחלק בין מטרות המייצגות

את הממשל והמדינה וכאלה שלא. מטרות המייצגות את הממשל יכולות להיות בנייני ואנשי פרלמנט, משטרה, בתי ספר, מחנות צבא, בתי משפט ושופטים וכן הלאה. מטרות שאינן מייצגות את הממשל

¹⁵ Wilkinson, Paul, Terrorism: Theory and Practice, p.103-109

הן מטרות שלרוב מייצגות את העולם המערבי ואת ארה"ב על אדמת המדינה בה התנועה פועלת¹⁶. מטרות כאלה יכולות להיות שגרירויות, קונסוליות ושגרירים, מפעלים מערביים, בתי עסקים, מרכזי עסקים ואנשי עסקים מקומיים וזרים, קניונים ומרכזי קניות המייצגים את תרבות הצריכה המערבית וכן הלאה. חשוב לשים לב כי גם מטרות המייצגות את הממשל וגם מטרות שלא, הן מטרות הכוללות קורבנות פוטנציאליים רבים חפים מפשע. יחד עם זאת, מטרות שאינן משויכות לממשל הן מטרות אשר נוטות להיות יותר הומות אדם.

על פניו, כאשר אנו מסתכלים על כל 42 התנועות, אפשר לראות כי החלוקה בין מטרות המזוהות עם הממשל ובין מטרות שאינן מזוהות עם הממשל היא פחות או יותר זהה. ישנה נטייה קלה ביותר אל עבר מטרות שלא קשורות לממשל המקומי של המדינה, אך היא זניחה. לעומת זאת, בפילוג בין תנועות הימין ותנועות השמאל מתגלה שוני מהותי:

בעוד שתנועות השמאל נוטות ברובן הגדול (82%) לפגוע במטרות המזוהות עם הממשל המקומי, בוחרות רוב תנועות הימין (72%) לפגוע במטרות שאינן מזוהות עם הממשל, אלא מייצגות את התרבות המערבית. למעשה, יש כאן שתי טקטיקות שונות באופן מהותי. ניתן להגיד כי פגיעה במטרות מערביות, עסקיות ולא עסקיות, אשר אינן מקושרות באופן מובהק לשלטון המקומי, הינה טקטיקה ימנית במהותה. לעומת זאת, פגיעה במטרות המייצגות את הממשל המקומי היא טקטיקה שמאלנית במהותה.

להיפוך המתקבל כאן ישנו הסבר הנעוץ בשוני שבין אידיאולוגיה ימנית ובין אידיאולוגיה שמאלנית. תנועות הימין רואות עצמן מייצגות מיעוט אתני או דתי כלשהו, אשר מסיבה כזו או אחרת הוצא מתוך השיח הפוליטי הפנימי של המדינה. הן פועלות לשם קבלת עצמאות ו/או חופש. הן טוענות כי הממשל הנוכחי לא רואה נכונה את המציאות וכי הוא נתון להשפעה של תרבות המערב בכלל ושל ארה"ב בפרט. מתוך כך הן פונות כנגד המערב וכל מה שהוא מייצג, לרבות ליברליזם. הן בוחרות מטרות אשר מזוהות עם תרבות זו, ללא כל קשר לממשל המקומי. הן לא רואות את הממשל המקומי כלגיטימי, אלא כשלוחה של המערב, וככזה הן מוציאות אותו מהמשחק. הבחירה של תנועות אלו במטרות המזוהות עם תרבות המערב, שמה את מרכזי הקניות, העסקים והתחבורה הומי האדם

¹⁶ הפניה כנגד העולם המערבי בכלל וכנגד ארה"ב בפרט נפוצה בקרב הרשימה הנידונה בעבודה זו. זאת כתוצאה ישירה מהרשימה, אשר מורכבת על ידי משרד ההגנה האמריקאי ומכילה בתוכה רק תנועות אשר פעילות כנגד ארה"ב. חשוב לזכור כי רשימה אחרת הייתה אולי מובילה לתוצאות אחרות.

כמטרות לגיטימיות המשרתות היטב את המטרה. העדפה זו יכולה גם להסביר את הנטייה הקטנה של תנועות הימין לכיוון של פיגועים רבי נפגעים, על פני פיגועי ירי וחטיפות.

המצב בקרב תנועות השמאל הוא המצב ההפוך. אלו הן תנועות, גם אם מדובר על שמאל לאומני, אשר פועלות לשם כינון מציאות שוויונית יותר. גם הן פועלות נגד ממשל שלטענתם מושפע באופן שגוי מתרבות המערב, לרבות תרבות הצריכה והקפיטליזם המייצגים אותו. אך בניגוד לתנועות הימין, תנועות השמאל אינן מוציאות את הממשל המקומי מהתמונה. הן פועלות כנגדו באופן מובהק, ובוחרות את מטרותיהן בהתאמה. הן רוצות להשפיע על השיח הציבורי מבפנים, הן רוצות כי הממשל עצמו יכיר בהן ובחשיבות של מדיניות סוציאליסטית ברמה כזו או אחרת. מכיוון שהן מחפשות מטרות המזוהות עם הממשל, אפשר להסביר את ההעדפה הקלה של תנועות אלו לפיגועי ירי ממוקדים, הבאים לפגוע באישיות מסוימת ובמה שהיא מייצגת, לרבות מפלגה או דעה פוליטית כלשהי.

טקטיקת החטיפות שונה במהותה, ולצד מטרות פוליטיות הנחטפות, מדובר בטקטיקה של איסוף מודיעין וגם דרך מימון יעילה. רוב התנועות שעושות שימוש בחטיפות עושות זאת לשם שתי המטרות האחרונות ולא דווקא לשם איום פסיכולוגי. היא נהוגה בעיקר בקרב תנועות טרור הפועלות באזורים כפריים מלכתחילה, ואשר מממנות עצמן באמצעות כספי כופר. כך למשל פועלות כל התנועות בקולומביה, הן תנועות הימין והן תנועות השמאל¹⁷. דרך המימון על ידי חטיפות באה לצד דרכי מימון נוספות כגון סחר בסמים ובנשים, מימון על ידי קבוצות, חברות ומדינות תומכות, וכן הלאה. זהו נושא שלא נידון לעומק בעבודה זו, אם כי הוא מרכזי מאד. יכול להיות, שמחקר עתידי יראה כי גם דרכי המימון מושפעות מהאידיאולוגיה שהארגון מחזיק בה.

מעניין לבחון את אותן התנועות אשר בנוסף להיותן פועלות בטקטיקה המתאימה לאידיאולוגיה שלהן, עושות שימוש גם בטקטיקה השנייה. מדובר בתנועות שפוגעות הן במטרות המזוהות עם הממשל, והן במטרות שלא. זאת אומרת, שלא נמצאה תנועת שמאל אחת אשר פוגעת באופן מופגן רק במטרות שאינן מזוהות עם הממשל. באותו האופן, לא נמצאה גם אף תנועת ימין אשר פוגעת רק במטרות המזוהות עם הממשל. כל יוצאי הדופן, 2 תנועות שמאל ו-6 תנועות ימין, אלו הן תנועות שפוגעות במטרות "מכל הבא ליד".

אחת מתנועות אלו היא ארגון הג'יהאד האסלאמי במצרים. ארגון זה נהג בשנות ה-70, לפגוע במטרות מצריות המזוהות עם הממשלה המצרית, לרבות רצח הנשיא אנואר סאדאת בשנת 1981. אפשר לראות בכך השפעה שמאלנית שהגיעה מהתמיכה מצד ברית המועצות המרקסיסטית ממנה נהנה הארגון באותן השנים. בעשורים האחרונים, בעיקר מאז נפילת ברית המועצות, נהנה הג'יהאד האסלאמי המצרי מתמיכה מהג'יהאד העולמי ואל-קאעידה. בתקופה הזו ניתן לראות כי התנועה עצמה מוציאה יותר ויותר פעולות כנגד שגרירויות זרות, אנשי עסקים ומרכזי עסקים. אמנם מדובר

¹⁷ מתוך אתרי התנועות. ראה הערה 13

בתנועת ימין, אך תחת ההשפעה של ברית המועצות, אפשר להבין מדוע לאורך תקופה מסוימת פעלה התנועה בטקטיקה שמאלנית¹⁸.

תנועת ימין נוספת, הפוגעת הן במטרות משטרה והן במוקדי אוכלוסייה שונים, היא תנועת Lashkar-e Tayyiba הפועלת בקשמיר ובפקיסטן. תנועה זו היא תנועה אסלאמית פונדמנטליסטית, המתנגדת להינדו וליהדות (ולהודו ולישראל). תנועה זו, מעבר לכך שהיא רוצה כי הודו תצא מחבל קשמיר וגימו, רוצה לכוון מדינה איסלאמית בכל הודו. ככזו, היא פוגעת בכל מה שהוא לא מוסלמי בהודו, וזה כולל הן מטרות המזוהות עם המשטר (כגון שוטרים), והן מוקדי אוכלוסייה שאינם מוסלמים (היא אף נהגה בעבר לשרוף כפרים שלמים על כל יושביהם)¹⁹.

תנועה זו, בדומה לחזית העממית לשחרור פלסטין והמפקדה המרכזית של החזית העממית לשחרור פלסטין, הפועלות ברשות הפלסטינית²⁰, הן תנועות אשר אינן מבחינות בין מטרות המזוהות עם הממשל וכאלה שאינן. תופעה זו ניתן להסביר על ידי כך שהן פועלות כנגד מדינה אחרת מבחינתם. הן רוצות לגרש ישות השולטת על שטחיהם ולכוון במקומה מדינה אסלאמית. מבחינתן כל המטרות הנמצאות בשטח של מדינת האויב, לרבות שגרירויות זרות תומכות ומרכזי קניות ועסקים, מזוהות עם הממשל הלא רצוי.

אך גם אם ישנן תנועות יוצאות דופן, לא ניתן להתעלם מהמגמה הברורה כי תנועות המחזיקות באידיאולוגיה שמאלנית נוטות לפגוע במטרות המייצגות את הממשל המקומי, בעוד שתנועות ימין בוחרות לפגוע במטרות המייצגות את המערב וארה"ב. זו גם הבחנה אשר בכוחה להסביר מדוע תנועות ימניות מוציאות אל הפועל פיגועי תופת רבי נפגעים במקומות מאוכלסים, יותר מאשר פיגועי ירי - ולהפך בקרב תנועות השמאל. זוהי הבחנה חשובה, שיכולה לעזור בהתמודדות כנגד הטרור בכלל, גם אם בסופו של דבר לא נוכל לדעת מי בדיוק יהיה הקורבן הבא²¹.

בפרקים הבאים יוצגו עוד שני אלמנטים חשובים המעידים על דפוסי ההתנהגות של התנועה, אשר מושפעים גם הם מן האידיאולוגיה בה מחזיקה התנועה. אלמנטים אלו הם קיומו של טרור המתאבדים (שידון בפרק הבא), והעסקתן של נשים שידון בפרק הרביעי.

¹⁸ מתוך מאגר הידע <http://www.tkb.org> – Terrorism Knowledge Base – MIPT ואתר משרד ההגנה האוסטרלי: Australian Government – National Security Formal Website: <http://www.nationalsecurity.gov.au>

¹⁹ על פי כתבת פרופיל של ה-BBC: http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/2510613.stm

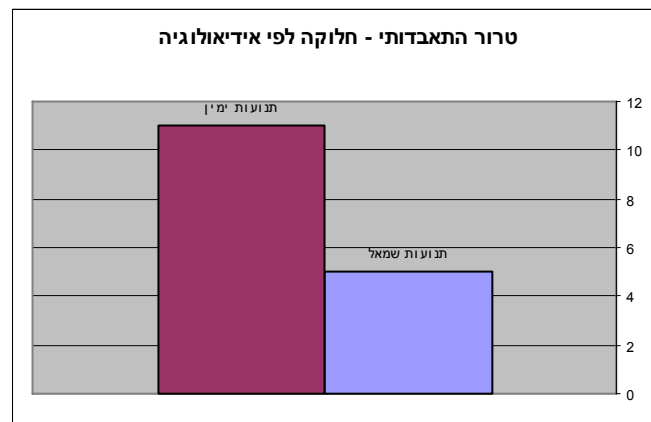
²⁰ מתוך מאגרי המידע O-media: <http://www.omediamedia.org> – Palestine Facts Website: <http://www.palestinefacts.org>

²¹ Wilkinson, Paul, *ibid*, p.100

פרק שלישי על טרור מתאבדים

טרור מתאבדים הוא ההסלמה הקיצונית ביותר שאנו מכירים כיום בעולם הטרור. זוהי טקטיקה קיצונית, הדורשת מהחבר בארגון לקבל במלוא מובן המילה את השליחות שלו ולהקריב את הדבר הגדול מכל. החבר בארגון למעשה יוצא למשימה ממנה הוא יודע בוודאות שהוא לא יחזור. יתרה מזאת, העובדה שהוא לא יחזור מהווה חלק אינטגרלי ומשמעותי מאותה משימה. טקטיקה זו, באופן המודרני שאנו מוצאים היום, הופיעה לראשונה בתחילת שנות השמונים תחת פעולותיה של החיזבאללה. תחת טקטיקה זו, מפוצץ עצמו המפגע יחד עם מטרה נבחרת כלשהי ולמעשה מוסיף אל פעולת הטרור גם אספקט של הקרבה עצמית. באופן הזה המפגע הופך גם הוא לקורבן.²² דובר בפרקים הקודמים על כך שחלק גדול מפעולת הטרור הוא האפקט הפסיכולוגי והנפשי שהיא משאירה על קורבנותיה המיידיים והעקיפים. כאשר המפגע לוקח את חייו כחלק מאותה פעולה, האפקט הזה גדל עשרות מונים.

אך ביצוע של פעולת טרור מסוג זה דורש הן מהתנועה והן מהמפגע הכנה רבה. מדובר בטקטיקה מאד קיצונית, וכזו הגיוס של פעילים אליה קשה יותר. בנוסף, היא תלויה רבות בדעת הקהל שבשמו התנועה פועלת ובגורמים המממנים אותה. ישנו קשר חיובי בין האפקט הפסיכולוגי הגדול ובין הקושי להוציא פעולה של מתאבד אל הפועל.

מתוך 42 תנועות הטרור שברשימה, רק 16 תנועות נוקטות בטקטיקה של טרור מתאבדים, (פחות מ-40%)²³. למרות האפקט האדיר שיש לפעולה כזו, לא כל תנועה בוחרת בה. למעשה, אנו רואים שזוהי טקטיקה שמגיעה רק בשלב מתקדם של סכסוכים, וכי נדרשת רמה גבוהה של הסלמה לפני שתנועה פונה לטקטיקה קיצונית זו.²⁴

²² Bloom, Mia M., *Dying to Kill*, pp. 76-77

²³ התנועות שנספרו הן תנועות שישנה עדות שלפחות פעם אחת הוציאה התנועה לפועל פיגוע של מחבל מתאבד. חלק מהתנועות נקטו בטקטיקה זו בעבר, חלקן עדיין עושות זאת. כל תנועה נספרה פעם אחת בלבד.

²⁴ Bloom, Mia M., *Ibid*, pp. 4-18

כאשר אנו מפלגים את אותן תנועות שמפעילות טרור התאבדתי, אנו רואים כי ישנן יותר מפי 2 תנועות ימין המפעילות מתאבדים, מאשר תנועות שמאל. מתוך התנועות שברשימה, איתרתי 11 תנועות ימין המפעילות או הפעילו טרור מתאבדים, ורק 5 תנועות שמאל. זהו נתון מעניין, אם מביאים בחשבון מחקרים רבים הטוענים כי לא ניתן לבנות פרופיל פסיכולוגי למפגע מתאבד. מחקרים אלו גורסים כי אמנם שכיח הדבר כי מחבל מתאבד יגיע מרקע סוציו-אקונומי נמוך, מתרבות של הפלייה ושל דיכוי, אך הוא יכול להיות מכל מוצא ומכל רקע²⁵. ידוע היום על מפגעים מתאבדים שבאו מרקע מאד אמיד, ממשפחות תומכות, ובעלי חינוך גבוה. ידוע על מפגעים שיצאו לפעולות התאבדות וגם על מפגעות. ידוע כי לאו דווקא מדובר על אנשים עם יבעיות פסיכולוגיות קשות, וכי מבחינתם, ומבחינת הארגון ששלח אותם למשימה, מדובר על פעולה רציונאלית והכרחית שהיא תוצאה של תהליך רציונאלי.²⁶

נתון מעניין נוסף שניתן לראות מתוך הפילוג בין תנועות הימין ותנועות השמאל הוא שהטקטיקה שכיחה הרבה יותר בקרב תנועות הימין. למרות זאת חשוב לשים לב כי לא מדובר בטקטיקה שכיחה כלל וכלל, ורק מיעוט מהתנועות (הן שמאל והן ימין) עושה בה שימוש. עובדה זו נמצאת במתח עם הרושם שיש כיום בקרב ציבור רב המאמין כי מדובר בתופעה הולכת וגדלה. ניגוד זה בין הרושם שתופעת טרור המתאבדים משאירה בקרב הציבור, ובין מספר התנועות שאכן עושות בה שימוש, יכול להיות מוסבר בדיוק מאותו אפקט פסיכולוגי אדיר שיש לפעולות מסוג זה.

הסבר נוסף שיכול להשלים את התמונה הוא לשים את הדגש לא על מספר התנועות, אלא על אילו תנועות ספציפיות עושות שימוש בטרור מתאבדים. בקרב רשימת התנועות של משרד ההגנה האמריקאי ישנן תנועות גדולות יותר וקטנות יותר, ישנן תנועות פעילות יותר ופעילות פחות. ישנן תנועות שנוקטות כיום בטקטיקה של טרור מתאבדים, ישנן כאלה שעשו זאת בעבר והפסיקו, וישנן כאלה שלא שילחו בשום שלב ולו פעיל מתאבד אחד. יכול להיות שהרושם שנוצר בקרב הציבור הוא

Lester D., Tang B. And Lindsay M., Suicide Bombers: Are Psychological Profiles Possible? pp. ²⁵ 285-287

Peleg, Samuel and Ass., "Contemporary Modern Terrorism: Actors, Motivation, Countermeasures", Fighting Terrorism and the Liberal State: An Integrated Model of Research, Intelligence and International Law, IOS Press, Amsterdam, Netherlands ²⁶

כתוצאה מכך כי התנועות הגדולות ו/או הפעילות יותר הן אלו שעושות שימוש רב יותר, אם בכלל, בטרור מתאבדים.

תנועה כזו, שמפעילה טרור מתאבדים, ושהיא בעלת השפעה רבה הן על הרושם הציבורי והן על רמת ואופן הפעילות של תנועות טרור אחרות, היא תנועת אל-קאעידה. מתוך הרשימה שנבדקה, כל תנועות הימין המפעילות טרור מתאבדים הן 'בנות חסות' של אל-קאעידה. הן מקבלות מימון, נשק ואימונים מאל-קאעידה. קשר זה מכיל בתוכו השפעה אדירה של תנועת אל-קאעידה על שאר התנועות והוא יכול להוות כוח הסברי לתופעה הזו בקרב תנועות הימין.

אל-קאעידה היא תנועה עולמית אשר נוסדה בתחילת שנות ה-80 על ידי בן-לאדן (Bin Laden) וחברו, פעיל הג'יהאד האסלאמי במצרים, אימן אל-זווארי (Ayman al-Zawahiri) בעקבות מלחמת אפגניסטן-ברית המועצות²⁷. אל-קאעידה קוראת למלחמת ג'יהאד נגד העולם המערבי בכלל, ונגד ארה"ב בפרט. היא מעלה על נס את רעיון העולם האסלאמי הטהור. אל-קאעידה חולשת על תנועות אסלאמיות ואסלאמיות-פונדמנטליסטיות²⁸ רבות ברחבי העולם. כיום מדובר על ארגון-גג, שמעבר להיותו פלטפורמה כלכלית ומודיעינית, הוא מהווה רעיון וסמל. בן-לאדן, שעומד בראש הארגון, מהווה בעולם המוסלמי סמל למלחמת הקודש וחשובה ההפרדה בין בן-לאדן הסמל ובין בן-לאדן המנהיג המפעיל את התנועה ממקום מסתורו בגבול פקיסטאן-אפגניסטן.²⁹

הקשר המוצג בחלק זה הוא בין הנטייה לאידיאולוגיה הימנית של התנועות ובין הטקטיקה של טרור המתאבדים. מכיוון שישנה התאמה בקרב אותן 11 התנועות בין ימין פונדמנטליסטי ובין האסלאם הקיצוני, ניתן באותה מידה לטעון כי מדובר בקשר בין האסלאם הקיצוני ובין הטקטיקה הזו. בהסתמך על כך כי (1) ישנן תנועות אסלאמיות שאינן מפעילות טרור מתאבדים ו(2) על דעתה של מיה בלום, הגורסת כי לא מדובר בנטייה של דת ספציפית כזו או אחרת אלא בנסיבות של דעת קהל, אמצעי מימון והסלמה, אציג בעבודה זו את טרור המתאבדים כטקטיקה של תנועות ימין, ולא דווקא של תנועות אסלאמיות. העובדה כי ניתן להסביר על ידי נדבכים נוספים את אותם מקרים יוצאי הדופן בהם תנועות שמאל שילחו מפגעים מתאבדים רק מחזקת את הטענה כי מדובר בטקטיקה ימנית. יותר מהקשר בין האסלאם ובין טרור המתאבדים, עליו עמדו חוקרים וממצאים שונים, מעניין לראות את אותם מקרים בהם תנועה שלא מקיימת קשר עם בן-לאדן, בחרה להוציא לפועל פעולות טרור על ידי מפגעים מתאבדים. תנועות כאלו הן תנועות שמאל הפועלות בישראל וברשות הפלסטינית³⁰, תנועות השמאל הפעילות בשם הכורדים בתורכיה³¹, והנמרים הטמילים בסרי לנקה. בהמשך הפרק אנסה להראות כי טרור מתאבדים הוא טקטיקה ימנית במהותה, וכי ניתן להסביר באופן אחר את אותם המקרים בהם תנועות שמאל אימצו את אופן הפעולה הזה.

²⁷ Williams, Paul L., *The Al Qaeda Connection*, pp. 34-36

²⁸ חשוב להפריד בין תנועות דתיות ובין תנועות פונדמנטליסטיות. למרות שבמקרים רבים אנו מוצאים גרעין של דת, לאו דווקא אסלאם, ברעיונות פונדמנטליסטיים, אין להתבלבל בין דת ובין פונדמנטליסטיות. אנו יכולים למוצא גם פונדמנטליסטיות המגיעה ממקורות פוליטיים אחרים.

²⁹ Greenberg, Keren J., *Al-Qaeda Now*, Ch. 2: Who Joins al Qaeda?, Yosri Foda, p. 28

³⁰ תנועות השמאל המפעילות טרור מתאבדים ברשות הפלסטינית הן: גדודי חללי אל-אקצה והמפקדה המרכזית של החזית העממית לשחרור פלסטין.

³¹ מדובר על ארגון הפועלים הכורדים (PKK)

בספרה "Dying to Kill", מנסה מיה בלום למצוא מה מניע תנועות בשלבים מתקדמים של סכסוך לאמץ טקטיקה של מתאבדים, ומה גורם לתנועות (במקרים מסוימים) לנטוש דרך זו. בלום טוענת כי ישנם שני מצבים בהם תנועה מאמצת טקטיקה מסוג זה: הראשון כאשר נראה כי כל הטקטיקות האחרות נכשלו, והשני כאשר תנועה נמצאת בתחרות על דעת קהל ומשאבים עם תנועות אחרות. המקרה הפלסטיני מדגים לנו את שני המצבים: תנועות הימין אימצו את טרור המתאבדים כתוצאה מהסלמה, בעוד שתנועות השמאל עשו זאת מתוך תחרות עם תנועות הימין על דעת הקהל הפלסטיני וכספי המימון מהעולם הערבי.³²

אין הדברים כה פשוטים במקרה הפלסטיני, וההסלמה אל עבר פעילות של טרור מתאבדים הגיעה בשלבים. התקופה הראשונה מיוחסת לתחילת שנות ה-90 של המאה הקודמת, אז החמאס והג'יהאד האסלאמי הפלסטיני החלו לשלוח מפגעים מתאבדים לפיגועי ראוה בשטחי ישראל. שתי תנועות אלו הן תנועות ימין, ובתקופה הזו הן לא היו אהודות בקרב הקהל הפלסטיני. יתרה מזאת, יאסר ערפאת, מייצג השמאל ברשות הפלסטינית, קיים שיחות שלום עם ישראל וניסה לפעול לדיכוי של פעולות הטרור שיצאו מקרב אנשי הימין.

שיחות שלום אלו לא צלחו, ובתחילת שנות ה-2000 החלה התקופה השנייה. בשלב זה הדברים השתנו באופן מהותי: בקרב הציבור הפלסטיני הייתה תחושה שאין אופק מדיני או כל אפשרות לפתרון לא אלים לסכסוך. הג'יהאד בכלל, וטרור המתאבדים בפרט, החלו לצבור אהדה אדירה. מי שנחשב כלוחם האמיתי למען העתיד הפלסטיני הוא השאהיד³³. תנועות השמאל היו חייבות להגיב למצב החדש אם ברצונן לשמור על מעמדן ברשות הפלסטינית. כתוצאה מכך הוקמו גדודי חללי אל-אקצה כזרוע הצבאית של הפת"ח, שאימצו את הטקטיקה של תנועות הימין³⁴. גם תנועות שמאל נוספות שהתפצלו מתוך הפת"ח, כגון המפקדה המרכזית של החזית העממית לשחרור פלסטין (PFLP-GC) החלו להוציא אל הפועל פיגועי התאבדות. זאת למעשה ההסלמה הגדולה בפיגועי ההתאבדות של אינתיפאדת אל-אקצה. עשור לפני כן, רק הצד הימני של המפה הפוליטית שילח פיגועי התאבדות. עשור מאוחר יותר, בעקבות סכסוך פנימי ברשות ותחרות על כספים ודעת קהל, החלו הן השמאל והן הימין לפעול באותן השיטות.

ניתן למצוא העתקה של טקטיקות ימניות, כגון טרור התאבדותי, על ידי תנועות שמאל גם בקרב תנועות הטרור הכורדיות אשר פועלות בתורכיה (PKK ושלוחותיה). פעולות ההתאבדות בתורכיה החלו רק במחצית השנייה של שנות ה-90 של המאה הקודמת ולא נמשכו תקופה ארוכה. רוב הפיגועים בוצעו על ידי מפגעות מתאבדות, לאחר שעברו שטיפת מוח ממושכת. פיגועים אלו נפסקו כאשר ה-PKK הבין כי אופי פעולה זה פוגע בדעת הקהל עליו יותר מאשר תורם לו.³⁵

Bloom, Mia M., *Ibid*, pp. 1-17, 22³²

בתרגום מערבית, שאהיד הוא קדוש מעונה. המונח מתייחס ללוחמי הג'יהאד ובעיקר למחבלים מתאבדים שחרפו³³

נפשם למען המלחמה הצודקת. *Ibid*, p. xvi

Ibid, p. 21, 27 and 34³⁴

Ibid, pp. 101-110³⁵

אמנם מעניינת הסיבה שבעטייה זנחו הפעילים הכורדים את אופי הפעולה הזו, אך לדידנו רלוונטית הסיבה שהביאה אותם לאמץ טקטיקה זו מלכתחילה. פיגועי מתאבדים החלו במזרח התיכון כבר בשנות השמונים, אך תפסו תאוצה ומידה לא מבוטלת של פופולאריות בתחילת שנות ה-90. בתקופה הזו, כאמור, שלחו תנועות הימין הפלסטינאיות מפגעים מתאבדים לשם סיכול תהליך השלום המכיר בקיומה של מדינת ישראל. התנועות הכורדיות הן תנועות אסלאמיות שנמצאו בקשר הן עם סוריה, שהיוותה מקור מימון חשוב, והן עם תנועות טרור שונות שפעלו בתקופה הזו. קל לראות אם כן, איך יכלו לשאוב הכורדים את הטקטיקה הזו מתנועות הימין. זאת למרות שלא מדובר על הסלמה כתוצאה מתחרות על דעת קהל או על מקורות מימון.

חשוב לשים לב כי דעת הקהל משחקת במקרה הכורדי תפקיד מרכזי ביותר. פיגועי ההתאבדות החלו לאחר שורה של פעולות שהממשל התורכי נקט בהן³⁶, שהעבירו כורדים מתונים רבים לשורותיהם של התנועות הקיצוניות. הלך הרוח הקיצוני אפשר פעולות קיצוניות, אך מרגע שדעת הקהל האירופאית החלה להשפיע, הם החלו לאבד תמיכה ציבורית הן בקרב הכורדים והן בקרב תומכיהם מארצות שונות, ולבסוף נטשו את הטקטיקה הזו.

מקרה יוצא דופן אחרון, בו תנועת שמאל מפעילה טרור התאבדותי, הוא המקרה של הנמרים הטמילים הפעילים בסרי-לנקה. אך בניגוד לשני המקרים הקודמים שדנתי בהם, קשה למצוא כאן העתקה של טקטיקות מתנועות אחרות מכיוון שזוהי התנועה היחידה בסרי-לנקה אשר שילחה מפגעים מתאבדים. מקרה זה שונה, אם כי גם הוא קשור להשפעה שיש לתנועות אחת על השנייה.

המקרה של סרי-לנקה הוא מורכב, והוא תוצאה של סיום הכיבוש הבריטי וקיום של מיעוטים רבים באי, לרבות טמילים, שינהיילים, מוסלמים ואף נוצרים. לאורך 19 שנות הסכסוך נלחמו הטמילים למען עצמאותה של מדינה טמילית, אל מול השלטון השינהיילי. בד בבד, נלחמו שתי הקבוצות הללו בהודו, שלקחה בתקופות מסוימות צד פעיל בסכסוך הפנימי של סרי-לנקה. בנוסף, הן השינהיילים והן הטמילים נלחמו אל מול המיעוט המוסלמי ולהיפך. ריבוי הסכסוכים הפנימיים יצר מציאות מורכבת ועקובה מדם באי הקטן סרי-לנקה. הנמרים הטמילים היוו תנועה אחת מתוך המיעוט הטמילי, שטענה כי סרי-לנקה שייכת לטמילים. בנוסף אליהם פעלו עוד ארבע תנועות גדולות ויותר מעשר תנועות קטנות. הנמרים הטמילים הוציאו אל הפועל פיגועי התאבדות החל מתחילת שנות ה-80 ועד תחילת שיחות השלום ב-2001. לאורך כל אותה תקופה היו פיגועי ההתאבדות טקטיקה מרכזית, שהוצאה לפועל בעיקר על ידי נערים ונערות שגדלו וחונכו על ידי פעילי התנועה³⁷.

ידוע כי במהלך שנות ה-70 יצאו פעילים טמילים למחנות האימון של אש"ף שפעלו בדרום לבנון והכשירו פעילי תנועות טרור שונות ללוחמת גרילה. לא ניתן להגיד כי הקשר עם אש"ף הוא זה שהוביל לאימוץ של טקטיקת מתאבדים, מכיוון שאש"ף לא הפעילו אז שום טרור מסוג זה (אלא רק בשנות האלפיים, באמצעות גדודי חללי אל-אקצה). אך מחנות האימונים בדרום לבנון יצרו רשת בין תנועות שונות ברחבי העולם, לרבות תנועות ימין. רשת כזו יכולה להסביר במידה מסוימת כיצד יכולה תנועה

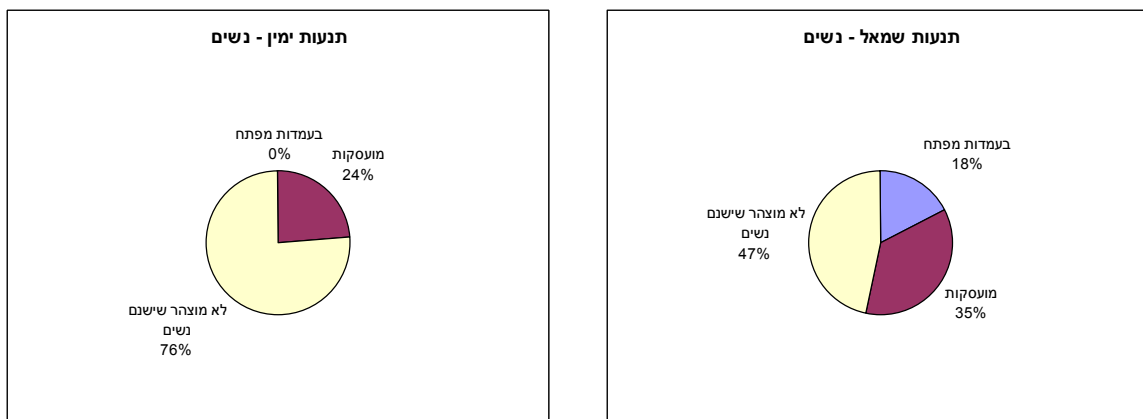
³⁶ המשטר התורכי השאיר לכורדים שתי ברירות – או לעזור לממשל התורכי כנגד הפעילים הכורדים, או להתפנות מבתיהם. מאוחר יותר אסר הממשל לדבר בשפות הכורדיות וערך חיפושים רבים בקרב האוכלוסייה המתונה.
³⁷ גם במקרה הזה, בדומה לרשת החינוך של החמאס ברשות הפלסטינית ושטיפות המוח שהכורדים הפעילו, ניתן לראות את ההשפעה האדירה שיש לחינוך ולשטיפת מוח על אותם מפגעים שיוצאים למשימות התאבדות.

אחת להשפיע על דרך פעולתה של תנועה אחרת. הסבר זה מהווה הסבר חלקי בלבד, ואכן נדרש כאן מחקר נוסף.

לסיכום, פרק זה דן בקשר שבין אידיאולוגיית התנועה ובין תופעת טרור המתאבדים. מספרית ניתן לראות כי טקטיקה של מתאבדים היא במהותה טקטיקה ימנית. הכוח ההסברי של המקרים יוצאי הדופן, להוציא במידה חלקית את המקרה של סרי-לנקה, רק מחזק את ההשערה כי מדובר בטקטיקה ימנית במהותה. חשוב לשים לב כי ההסבר המוצע כאן הוא הסבר הנשען על אידיאולוגיה ימנית, אשר מופנית להגדרה האתנו-לאומית של התנועה, ולא דווקא לדת כזו או אחרת המגדירה את הקבוצה. למרות זאת אי אפשר להתעלם מההתאמה שיש בין תנועות המפעילות מתאבדים, ובין תנועות שמחזיקות באידיאולוגיה ימנית אסלאמית פונדמנטליסטית. אמנם ההסבר שהוצע בפרק זה שם את הדגש על כך כי מדובר בתנועות ימין, אך ישנו צורך להמשיך ולעמוד על טיבו של הקשר שבין הימין הקיצוני ובין האסלאם הקיצוני.

מתוך ההבנה כי תנועות השמאל שואבות את הטקטיקה הזו ממתחרותיהן הימניות בעקבות מתח ותחרות מתמשכים סביב תמיכה, דעת קהל, מימון ועוצמה פוליטית, אם נוכל לעמוד על הקשר שבין טרור המתאבדים ובין תנועות האסלאם הימניות, נוכל אולי למנוע טוב יותר את גידול התופעה.

הטרור נתפס כעולם של גברים. גם היום, כאשר אנו רואים פעילות הולכת וגדלה של נשים בארגונים השונים, רוב תנועות הטרור נשלטות או מקבלות לשורותיהן אך ורק גברים. הערכות מדברות על כך שמתוך כלל מפעילי הטרור בעולם, יש בין 20 ל-30 אחוז נשים.³⁸ בחלק זה של העבודה אנסה לעמוד על מקומן של הנשים בעולם הטרור, מתוך הראייה כי קיים הבדל מהותי בין תנועות הימין ותנועות השמאל. תנועות הימין הן תנועות שמרניות יותר ורואות את מקומה הטבעי של האישה מחוץ למאבק. לעומת זאת, תנועות השמאל דוגלות יותר בשוויון, וככאלה צפוי כי יעניקו יחס שווה לנשים ולגברים. בחלק זה של המחקר נספרו התנועות שמעידות על עצמן כמעסיקות נשים. הופרדו מקרים בהם ישנן נשים מפגעות (בין אם פיגועי התאבדות או משימות אחרות), ותנועות בהן מגיעות הנשים לתפקידי פיקוד וקבלת החלטות. כל תנועה נספרה פעם אחת. תנועות שאין עליהן מידע נספרו כקבוצה נפרדת. בשל אופי איסוף הנתונים אפשר רק להניח לגבי תנועות המעסיקות נשים במוצהר, ולא לגבי תנועות שאינן עושות כן. את התוצאות ניתן לראות בגרפים הבאים:

התוצאות מתאימות לתחושה האינטואיטיבית כי פעילות נשים תהיה שכיחה יותר בקרב תנועות השמאל. הנתונים מראים, בדומה למחקרים אחרים³⁹, כי רק בקרב תנועות השמאל ישנה אפשרות לאישה להגיע לתפקידי מפתח בארגון, ואף לתכנן פיגועים בעצמה. אך ההבדל ביחס לנשים הקיים בין תנועות הימין ותנועות השמאל הוא יותר ממספרים. על הבדל זה אנסה לעמוד במהלך הפרק, אך קודם לכן אנסה לתאר את חשיבותה של האישה בעולם הטרור.

הן מיה בלום והן בריזייט נקוס (Nacos) מדברות על ה"ערך המוסף" שיש לאישה מפגעת על דעת הקהל ועל האפקט הפסיכולוגי של הפיגוע. האפקט הפסיכולוגי האדיר נוצר מהמתח שבין התפיסה של הנשים כמתונות, כמקשיבות וכנותנות חיים, ובין עצם הפעולה של אישה המקריבה עצמה ואחרים.

Nacos, Brigitte L., "The Portrayal of Female Terrorists in the Media: Similar Framing Patterns³⁸ in the News Coverage of Women in Politics and in Terrorism", *Studies in Conflict & Terrorism*, p. 436

Nacos, Brigitte L., *Ibid*, p. 436³⁹

פיפה נוריס (Norris) אף עומדת על ההבחנה כי נשים נתפסות בפוליטיקה כרחומות, פרקטיות, אמינות ועובדות קשה. בעוד שגברים נתפסים כאמביציונים, אכזריים ומנהיגים קשוחים.⁴⁰ המתח שנוצר בין תדמית הליידי של האישה, ובין פעולת ההקרבה של המפגעת, יוצר אייקון חדשותי טוב. המדיה נוטה לשים דגש על המראה החיצוני של המחבלת ולאופן בו היא מתלבשת מצד אחד, ומהצד השני היא מתרכזת בסיפור שהביא את האישה להיות מחבלת.⁴¹ התנועות עצמן מבינות את זה יותר ויותר, ומכיוון שהזירה החדשותית היא זירה מאד מרכזית בפעילות הטרור הן עושות שימוש הולך וגדל בטרור נשים.

בנוסף, ישנו יתרון ברור לנשים בהברחת מטעני חבלה והתחמקות מכוחות אבטחה שונים. נשים מלכתחילה מעוררות פחות חשד, והעובדה כי הן ברוב המקרים נראות טוב, רק מאפשרת להן להתקרב אל הקורבן אף יותר. בנוסף, יש באפשרותן להתחזות לנשים בהריון מתקדם ולמעשה לשאת מטעני חבלה מתחת לשמלת ההריון. נשים בהריון זוכות כמובן ליחס אוהד יותר, מעוררות פחות חשד ולרוב גם נמנע חיפוש מלא בגופן.⁴²

יתרון נוסף שיש לנשים מפגעות על פני גברים מפגעים, כפי שפעילי ה-PKK והנמרים הטמילים העידו, הוא היכולת לשכנע את האישה לבצע פעולות קשות כגון פיגוע התאבדות, ביתר קלות. מדובר על שתי תנועות שמאלניות אשר גייסו לשורותיהן נשים באופן נרחב יחסית. רבות מהנשים שהצטרפו לתנועות הטרור הכורדיות בתורכיה ולשורותיהם של הנמרים הטמילים בסרי-לנקה, עשו זאת כתוצאה מטראומה אישית. מרביתן של נשים אלו חוו אונס או שנשאר ללא כל, או שהיו עדות לחוויות כאלה בסביבתן הקרובה. נשים כאלה נוחות להשפעה, בעיקר כאשר מדובר בחברות מסורתיות בהן נשים שנאנסו אינן מורשות להתחתן ולהוליד ילדים. מתוך 18 פיגועי ההתאבדות שיצאו לפועל על ידי ה-PKK, יותר ממחצית בוצעו על ידי נשים.⁴³

ניתן לראות נשים פעילות שהגיעו לשורותיהן של תנועות טרור כתוצאה מטראומה אישית גם במקומות נוספים, כגון המחתרת הבסקית והתנועות הפלסטיניות השונות. אנו חשופים לכך יותר מכיוון שהמדיה, כפי שנוקס מתארת, מתעסקת ברקע המשפחתי והסיבה שהביאה את הנשים לפעול כטרוריסטיות באופן נרחב יותר מאשר כשמדובר בגברים מפגעים. נשים נוטות להצטייר ככאלו שנסחפו לפעולות קיצוניות בעקבות קרוב משפחה או אהוב. או לחילופין, הן מגיעות לכך כתוצאה מאהבה אסורה או אהבה נכזבת שנקטפה על ידי האויב. מניעים כאלה גורמים לאישה המפגעת להצטייר ככזו הפועלת בשם האהבה, ופחות בשמה של אידיאולוגיה כלשהי.⁴⁴ תמונה זו מצטיירת באופן רומנטי יותר בתקשורת, וזה נוח במידה מסוימת לדוברי התנועות עצמן, אך אין זו התמונה כולה. חשוב לזכור כי פעילים רבים, גברים כנשים, נחשפים ומובלים לתנועות אלו בעקבות מכרים, קרובי משפחה ואהובים. מדובר על סיבה אחת מתוך מכלול שלם של סיבות המביאות אדם לפעילות זו.

⁴⁰ Norris, P., *Women, Media and Politics*, p. 6

⁴¹ Nacos, Brigitte L., *Ibid*, pp. 437-440

⁴² Bloom, Mia M., *Dying to Kill*, pp. 142-145

⁴³ Bloom, Mia M., *Ibid*, p. 147

⁴⁴ Nacos, Brigitte L., *Ibid*, pp. 439-441

מיה בלום, בספרה על טרור המתאבדים, מקדישה פרק על טרור המתאבדים הנשי. היא עוסקת באופן נרחב באופן בו החמאס והג'יהאד אמצו לשורותיהם את טרור המתאבדים הנשי. גם תנועות הימין מתחילות להעסיק נשים, ועל פניו אפשר לומר כי אין הבדל מהותי בין תנועות הימין ותנועות השמאל. אך לא כך המצב, והתיאור של מיה בלום מספק לנו הסבר.

ראשי תנועות הימין הפעילות במזרח התיכון ממשיכים גם היום לטעון כי גם אם החוק האסלאמי מאפשר לנשים להקריב את עצמן לטובת המולדת, מקומן איננו בג'יהאד וכי אין הן נדרשות לכך. עושה רושם כי תנועות אלו מאפשרות לנשים להוציא פיגועי התאבדות בעיקר בשל ביקוש הולך וגדל לכך בקרב הציבור הנשי, ולמען כבוד המשפחה. רוב הנשים המתאבדות שיצאו בשם הג'יהאד האסלאמי ובשם החמאס הן נשים שפגעו באופן כזה או אחר בכבוד המשפחה ואחת הדרכים לפצות על כך ולהביא לשלום בית היא הקרבה עצמית בשם המלחמה.

גיוס נשים באופן הזה שונה מהותית מגיוס הנשים הנעשה בתנועות השמאל. גדודי חללי אל-אקצה הפעילו יחידת נשים כמעט מאז הקמתה (אם כי יחידת הנשים הופעלה לשם הקרבה עצמית). גיוס שיווני יותר אנו מוצאים בתנועות השמאל הפועלות בתורכיה, בסרי-לנקה, בקולומביה ואף באיראן. בתנועות אלו הנשים מגויסות ומתאמנות כפי שהגברים עושים, אם כי לא בכולן ידוע על נשים המגיעות לתפקידי מפתח. מרחיקה לכת היא התנועה Mujahedin-e Khalq (MEK) הפועלת נגד שלטון האייתולות באיראן. תנועה זו מתגאה בכך שנשים מקבלות יחס שווה ליחס אותו מקבלים פעילי התנועה הגבריים, ושוויון נשים הוא אף אחת ממטרותיה⁴⁵. תנועה זו היא תנועת מפתח, כיוון שמדובר בתנועה אסלאמית הפעילה בתוך חברה אסלאמית מסורתית.

עושה רושם שיש פן נוסף, פמיניסטי מהפכני, לפעילות הנשים. תנועות טרור הן תנועות קיצוניות והן רוצות לבסס את עצמן כתנועות מהפכניות. מדובר בעיקר על תנועות שמאל, המנסות באמצעות הדגל הפמיניסטי לבסס את האופי המהפכני שלהן. לכן, בנוסף לפן האידיאולוגי שלהן הן גם מקדמות שוויון בין המינים בחברות מסורתיות הדוגלות באי-שוויון. סברה זו גורסת כי במדינות וחברות שוביניסטיות, בהן נמצאים בעיקר גברים בתפקידי מפתח, נמצא נשים הפונות לפעילות טרוריסטית כחלק מהמאבק הפמיניסטי. תנועות הטרור הן המקום בו הן יכולות לבטא את עצמן ולקבל שוויון.⁴⁶

זהו המצב שהיה בשנות ה-70 באיטליה ובגרמניה, וזוהי גם אחת הסיבות שוופרא אידריס (Wafra Idris)⁴⁷, המחבלת המתאבדת הפלסטינית הראשונה, מציינת במכתב שכתבה לפני יציאתה לפעולה. את הפן הפמיניסטי של פעילות הנשים בעולם הטרור מאפשרות תנועות השמאל. תנועות אלו, כאמור, מנסות לבסס את השם המהפכני שלהן גם על ידי שילובן של הנשים בתוך הפעילות. הנמרים הטמילים בחברה השמרנית של סרי-לנקה; הכורדים בחברה המוסלמית אשר בתורכיה ובכורדיסטן; חבורת

⁴⁵ מתוך מאגר המידע המכוון MIPT- Terrorism Knowledge Base אתר: www.tkb.org

⁴⁶ Nacos, Brigitte L., *Ibid*, pp. 441 & Bloom, Mia M., *Ibid*, p.162

⁴⁷ אידריס, בת 27, יצאה ממחנה פליטים ליד רמאללה ב-27 לינואר 2002. היא נשאה תיק ובו מטען TNT, אותו היא הייתה אמורה להעביר לידיו של פעיל אחר. היא התפוצצה במרכז ירושלים, הרגה ישראלי ופצעה יותר מ-40 אזרחים. גדודי חללי אל-אקצה לקחו אחריות. בעקבות פעולה זו, הקימה התנועה יחידה מיוחדת של נשים על שמה של אידריס.

באדר-מיינהוף בגרמניה המערבית של שנות ה-70; הכומתות האדומות באיטליה של אותה התקופה; הצבא האדום בגרמניה המזרחית ומחתרת החזאים שפעלה בשנות ה-60 בארה"ב, הן כולם דוגמאות לכך⁴⁸. פן זה רלוונטי גם לגדודי חללי אל-אקצה שניסו באינתיפאדה השנייה בסכסוך הישראלי-פלסטיני, לבסס שם מהפכני יותר מזה של הג'יהאד והחמאס.⁴⁹

היתרון של פעילות נשים בעולם הטרור הוא עצום. הן פחות מעוררות חשד, יש ביכולתן להבריא מטעני חבלה במסווה של הריון, ועל פניו הן גם מונעות וקלות יותר לשכנוע מאשר המפגעים הבנים. פן נוסף הוא המאבק הפמיניסטי-מהפכני עליו מצביע עצם שילוב הנשים, אם כי דבר זה נכון בעיקר לגבי תנועות השמאל. תופעה חדשה, מעניינת יותר, היא האחוזה ההולך וגדל של תנועות ימין, לרבות התנועות במזרח התיכון ואף תנועת אל-קאעידה העולמית, המגייסות לשורותיהן עוד ועוד נשים. כפי שתואר במהלך הפרק, חשוב לשים לב שבתנועות אלו שילוב הנשים הוא שונה ומצומצם הרבה יותר. הנשים הפעילות בתנועות ימין מתאימות הרבה יותר לפרופיל הרומנטי המתואר רבות בתקשורת. הן נשים ש(1) עברו טראומה של אונס או הרג בעל או אהוב, (2) הלכו בעקבות קרוב או אהוב, ו(3) פגעו בכבוד המשפחה ודרך הג'יהאד היא הדרך היחידה בה הן יכולות לפצות על כך. בתנועות הימין אנו מוצאים רק מפגעות מתאבדות (התנועות האסלאמיות במזה"ת ואל-קאעידה), או מפגעות שיוצאות למשימות ברמות סיכון גבוהות במיוחד (תנועת הימין הפועלת בקולומביה). זאת לעומת מפגעות בתנועות השמאל שבנוסף לפיגועי התאבדות, יוצאות גם למשימות ליווי שונות, איסוף מודיעין ואף מגיעות לתפקידי תכנון ופיקוד.

למרות שהיום ידוע כי מקומן של הנשים הולך וגדל בעולם הטרור, הן עדיין נתפסות כתופעה שולית. חשוב, כפי שנוקס מציינת במאמרה, כי הן התקשורת, הן הגורמים הנלחמים בטרור והן דעת הקהל, יפנימו כי מדובר בתופעה שרחוקה מלהיות שולית. כל עוד דעת הקהל תמשיך להיות כך, ימשיכו המפגעות ליהנות 'מיתרון יחסי' וימשיכו להוציא לפועל פיגועים רבי נפגעים.

⁴⁸ חבורת באדר-מיינהוף, מחתרת החזאים, הכומתות האדומות באיטליה והצבא האדום במזרח גרמניה הן כולן דוגמאות לשילוב הנשים בתנועה הפועלת בחברה שוביניסטית, אך הן אינן חלק מרשימת התנועות של משרד ההגנה האמריקאי והן אינן מחושבות בתוצאות שהוצגו בתחילת הפרק.

⁴⁹ Nacos, Brigitte L., *ibid*, pp. 443-445

עולם הטרור הוא עולם מורכב, כך גם מגוון האידיאולוגיות. ולמרות זאת, ניתן להבחין בסדר מסוים כאשר מאחדים שני עולמות אלו. תנועות הטרור הן פן מאד קיצוני של אידיאולוגיה, הן מהצד הימני והן מהצד השמאלני של הקשת הפוליטית. הן מקדמות אידיאולוגיות שונות, וכפי שניתן היה לראות בעבודה זו, גם משופעות מהן.

עבודה זו עסקה בקשר שבין אידיאולוגיה של תנועות טרור, ובין דפוסי ההתנהגות שלהן. קשר זה נבחן תחת שלוש שאלות, העוסקות בתחומים שונים, אך כולן קשורות לאופן בו תנועה פועלת מחד, ומאידך לאידיאולוגיה בה היא מחזיקה. בתחילה היה דיון באופי הקורבנות והמטרות המיידיים בהם התנועות פוגעות, אשר הראה כי אכן ניתן למצוא טקטיקה שהיא שמאלנית באופייה, וטקטיקה שהיא ימנית. תנועות השמאל נוטות לפגוע במטרות אשר מייצגות את הממשל המקומי על מנת לגרום לממשל להסיר מעליו את ההשפעה שיש למדיניות המערב הקפיטליסטית. תנועות הימין, לעומת זאת, נוטות לפגוע במטרות שאינן מזוהות עם הממשל, אלא מזוהות עם המערב וארה"ב. תנועות אלו מוציאות את הממשל המקומי מהמשחק, הן רוצות עצמאות לקבוצה אותה הן מייצגות ופונות ישירות אל עבר המדיניות המערבית ומנסות למנוע את ההשפעה שלהן על המדינה בה הן פועלות.

אלמנט נוסף שנידון היה אימוץ טקטיקה של טרור מתאבדים. מדובר על הטקטיקה הקיצונית ביותר, הקשה לביצוע מצד אחד ומהצד השני מותירה אפקט פסיכולוגי עצום. הנתונים הראו כי מרבית התנועות שעושות שימוש בטרור מתאבדים הן תנועות ימניות. מעבר לכך כי מדובר בתנועות ימין, תנועות אלו כולן (למעט תנועות השמאל) תנועות אסלאמיות הנמצאות בקשר עם ארגון אל-קאעידה. סיפוריהן וההקשר בהן פועלות חמשת תנועות השמאל, אשר גם כן עושות שימוש בטרור מתאבדים, רק מוסיפים להסבר מדוע בבסיס הטקטיקה של מפגעים מתאבדים מדובר בטקטיקה ימנית. מרבית תנועות השמאל שאבו או אימצו את טקטיקת המתאבדים כתוצאה ממאבק אל מול תנועות ימין שכבר פעלו בשיטה זו. תנועות הימין עצמן, הגיעו למצב בו הן שולחות מפגעים מתאבדים רק בשלב מתקדם של הסכסוך בו הן לקחו (או לוקחות) חלק. חשוב לזכור כי אמנם טרור המתאבדים נתפס כטקטיקה שכיחה, אך אין הוא כזה ולמעשה פחות מ-40% מהתנועות עושות בו שימוש.

אלמנט אחרון המצביע על השפעתה של האידיאולוגיה על אופי ההתנהגות של התנועה, הוא בדבר שיתופן של נשים בקרב תנועות הטרור. יחס שווה אל נשים זהו אלמנט המשוך באופן כמעט טבעי לתנועות השמאל, ודבר השתתפותן בקרב תנועות שמאל ידוע כבר מאז שנות ה-70 של המאה הקודמת. הנתונים מראים זאת, ואף יותר. ישנן מספר תנועות ימין שגם החלו בעשור האחרון להעסיק נשים, אך אופי העסקתן שונה באופן מהותי מאשר בקרב תנועות השמאל ומצומצם הרבה יותר. בנוסף, רק בקרב תנועות השמאל יכולה אישה להתקדם ולהגיע לתפקידי תכנון ופיקוד.

חשוב להסתייג שוב ולהבהיר כי כל הממצאים היו תוצאה של מחקר על 42 תנועות טרור הרשומות ברשימה של משרד ההגנה האמריקאי. רשימה זו הכתיבה את אופי האידיאולוגיות שהובאו כאן, ורק אידיאולוגיות המתנגדות למדיניות ולערכים שארה"ב מייצגת הובאו בחשבון. ישנן עוד תנועות טרור ברחבי הגלובוס, לא כולן מתנגדות לארה"ב ולמה שהמערב מייצג. יכול להיות שאם גם תנועות נוספות יובאו בחשבון, התוצאות יהיו שונות. כן חשוב לזכור כי הרשימה של ארה"ב היא הרשימה

המקיפה ביותר שקיימת היום והיא כן מייצגת באופן לא מבוטל את תמונת הטרור העולמית. זאת הסיבה שרשימה זו נבחרה מלכתחילה.

אם כן, האידיאולוגיה משחקת תפקיד מרכזי באופי התנועה. היא מכתובה לגבי מי יהיו פעיליה ותומכיה של התנועה. היא מעידה על אילו טקטיקות פעולה תבחר התנועה לאמץ, על מה יהיו המטרות בהן תבחר התנועה לפגוע, ועל איפה היא תעמיד את הקו האדום שלה. יכול להיות כי ישנם גורמים נוספים, כמו דרכי המימון אותם התנועה מאמצת, או מרכזיותו של המנהיג בארגון, אשר גם מושפעים מן האידיאולוגיה של התנועה. אלו הם גורמים שלא נבדקו כאן, אך יכולים להיות חשובים באותה המידה, ואולי אף יחקרו בעתיד.

ההבנה כי אידיאולוגיה משחקת תפקיד מרכזי יותר ממטרה ערטילאית ומתן לגיטימציה לחיפוש אחר כוח ועוצמה כלכלית ופוליטית, תוכל לעזור רבות במאבק נגד הטרור. הבנה טובה יותר של מבנה התנועות, של אופני הפעולה שלהן, ושל המניעים שלהן (הן מבחינה אידיאולוגית והן מבחינה פרקטית), היא שלב הכרחי במניעה של הפעולות שלהן. אני מאמינה כי בכוחן של ההבחנות שהועלו בעבודה זו לעזור בביאור התמונה המורכבת של עולם הטרור ובמאבק נגדו, וכי חשוב להמשיך ולחקור את העולם הזה עוד.

אסיים בתקווה כי המאבק בטרור ישא פרי, וכי נזכה עוד בימנו להגיע להבנה כי הרג של חפים מפשע לא יכול להביא לפתרון של סכסוכים פוליטיים.

רשימת תנועות הטרור של ההגנה האמריקאית, אשר נקבעת לפי INA- Immigration and Nationality Act. הרשימה מעודכנת נכון ל-11 באוקטובר 2005

מס"ד	שם התנועה	מדינה	תקופת פעילות	סיווג
1	Abu Nidal Organization (ANO)	ישראל והמזרחית	1974-2002	שמאל
2	Abu Sayyaf Group	פיליפינים	1990-present	ימין
3	Al-Aqsa Martyrs Brigade	ישראל	2000-present	שמאל
4	Ansar al-Islam	עיראק, קורדיסטאן	2001-present	ימין
5	Armed Islamic Group (GIA)	אלג'יריה	1990s-present	ימין
6	Asbat al-Ansar	לבנון	1990-present	ימין
7	Aum Shinrikyo	יפן	1980s-present	שמאל
8	Basque Fatherland and Liberty (ETA)	ספרד, צרפת	1959-present	שמאל
9	Communist Party of the Philippines/New People's Army (CPP/NPA)	פיליפינים	1969-present	שמאל
10	Continuity Irish Republican Army (CIRA)	אירלנד	1986-present	ימין
11	Gama'a al-Islamiyya (Islamic Group)	מצרים	1992-1997	ימין
12	HAMAS (Islamic Resistance Movement)	ישראל	1987-present	ימין
13	Harakat ul-Mujahidin (HUM)	קשמיר : פקיסטן והודו	1085-present	ימין
14	Hizballah (Party of God)	לבנון	1978-present	ימין
15	Islamic Jihad Group	סוריה ואיראן	1979-present	ימין
16	Islamic Movement of Uzbekistan (IMU)	אוזבקיסטן	1998-present	ימין
17	Jaish-e-Mohammed (JEM) (Army of Mohammed)	קשמיר : פקיסטן והודו	1994-present	ימין
18	Jemaah Islamiya organization (JI)	דרום מזרח אסיה, מלזיה	1982-present	ימין
19	al-Jihad (Egyptian Islamic Jihad)	מצרים	1970s-present	ימין

ימין	1970-present	ישראל	Kahane Chai (Kach)	20
שמאל	1978-present	כורדיסטן, תורכיה	Kongra-Gel (KGK, formerly Kurdistan Workers' Party, PKK, KADEK)	21
ימין	1990-present	קשמיר: פקיסטן והודו	Lashkar-e Tayyiba (LT) (Army of the Righteous)	22
ימין	1996-present	פקיסטן	Lashkar i Jhangvi	23
שמאל	1975-present	סרי-לנקה	Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE)	24
ימין	1995-present	לוב	Libyan Islamic Fighting Group (LIFG)	25
ימין	1990-present	מרוקו (ספרד, עולמי)	Moroccan Islamic Combatant Group (GICM)	26
שמאל	1965-2000s	איראן	Mujahedin-e Khalq Organization (MEK)	27
שמאל	1964-present	קולמביה	National Liberation Army (ELN)	28
שמאל	1990-present	ישראל	Palestine Liberation Front (PLF)	29
ימין	1970-present	ישראל	Palestinian Islamic Jihad (PIJ)	30
שמאל	1967-present	ישראל	Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP)	31
שמאל	1968-present	ישראל	PFLP-General Command (PFLP-GC)	32
ימין	1980s-present	איראן, עולמי	al-Qa'ida	33
ימין	1997-present	אירלנד	Real IRA	34
שמאל	1964-present	קולומביה	Revolutionary Armed Forces of Colombia (FARC)	35
שמאל	1995-2000	יוון	Revolutionary Nuclei (formerly ELA)	36
שמאל	1973-present	יוון	Revolutionary Organization 17 November	37
שמאל	1980s-present	תורכיה	Revolutionary People's Liberation Party/Front (DHKP/C)	38
ימין	1998-present	אלג'יריה	Salafist Group for Call and Combat (GSPC)	39
שמאל	1980-present	פרו	Shining Path (Sendero Luminoso, SL)	40
ימין	1999-present	עיראק	Tanzim Qa'idat al-Jihad fi Bilad al-Rafidayn (QJBR) (al-Qaida in Iraq) (formerly Jama'at al-Tawhid wa'al-Jihad, JTJ, al-Zarqawi Network)	41
ימין	1997-present	קולומביה	United Self-Defense Forces of Colombia (AUC)	42

Alexander, Yonah, Carlton, David and Wilkinson Paul, **Terrorism: Theory and Practice**, Westview Press in cooperation with The Institute for Studies in International Terrorism of New York, Boulder, Colorado, USA, 1979

Blee, Kathleen M., "Women and Organized Racial Terrorism in the United States", **Studies in Conflict & Terrorism** (Vol 28, No. 5), 2005

Bloom, Mia M., **Dying to Kill**, Columbia University Press, New York, USA, 2005

Green, Sam and Sigal Bill, **The Weather Underground**, a Documentary Movie, USA, 2002

Greenberg, Keren J., **Al Qaeda Now: Understanding Today's Terrorism**, Cambridge University Press, New York, USA, 2005

Harrison, Kevin and Boyd, Yony, **Understanding Political Ideas and Movements**, Manchester University Press, Manchester, UK, 2003

Lester David, Yang Bijou and Lindsay Mark, "Suicide Bombers: Are Psychological Profiles Possible?", **Studies in Conflict & Terrorism** (Vol 27, No. 4), 2004

Nacos, Brigitte L., "The Portrayal of Female Terrorists in the Media: Similar Framing Patterns in the News Coverage of Women in Politics and in Terrorism", **Studies in Conflict & Terrorism** (Vol 28, No. 5), 2005

Norris, Pippa, **Women, Media and Politics**, Oxford University Press, Oxford, UK, 1997

Peleg, Samuel and Ass., "Contemporary Modern Terrorism: Actors, Motivation, Countermeasures", **Fighting Terrorism and the Liberal State: An Integrated Model of Research, Intelligence and International Law**, IOS Press, Amsterdam, Netherlands

Webel, Charles P., **Terror, Terrorism, and the Human Condition**, Palgrave Macmillan, New York, USA, 2004

Weimann, Gabriel, **Terror on the Internet**, United States Institute of Peace Press, Washington, USA, 2006

White, Jonathan R., **Terrorism – An Introduction**, Brooks/Cole, CA, USA, 1991

Williams, Paul L., **The Al-Qaeda Connection**, Prometheus Books, New York, USA, 2005

רשימת אתרי האינטרנט (הכניסה לאתרים נעשתה בין מרץ לאוקטובר 2007):

אתרים רשמיים:

Australian Government – National Security Formal Website:

<http://www.nationalsecurity.gov.au>

Israel Ministry of Foreign Affairs Formal Website: <http://www.mfa.gov.il>

US Department of State Formal Website: <http://www.nationalsecurity.gov.au>

מאגרי מידע:

History Commons – a Project of the Center for Grassroots Oversight:

<http://www.cooperativeresearch.org>

International Crisis Group Website: <http://www.crisisgroup.org>

Jane's Information Group Website: <http://www.janes.com>

MIPT – Terrorism Knowledge Base: <http://www.tkb.org>

O-media – Israeli Security and Defense, Policy and Politics: <http://www.omega.org>

Palestine Facts Website: <http://www.palestinefacts.org>

South Asia Terrorism Portal: <http://www.satp.org>

עיתונאות :

BBC Website: <http://news.bbc.co.uk>

The Japan Times Online: <http://www.japantimes.co.jp>

Ynet Online: <http://ynet.co.il>

אתרים של תנועות שונות :

Aleph (Former Aum Sinrikyo) Formal Website: <http://english.aleph.to>

AUC – United Self-Defense Forces of Colombia Website:

<http://www.colombialibre.org> (in Spanish, Translated to English by Google Language Tool)

ELN – National Liberation Army Homepage: <http://www.eln-voces.com> (in Spanish, Translated to English by Google Language Tool)

FARC – Revolutionary Armed Forces of Colombia Website: <http://www.farcep.org> (in Spanish, Translated to English by Google Language Tool)

FAS – Federation of American Scientists: Intelligence Resource Program Portal:
<http://www.fas.org>

Hizbullah – the Party of God Website:

<http://almashriq.hiof.no/lebanon/300/320/324/324.2/hizballah/>

Hizbullah TV Website: <http://www.hizbollah.tv>

Information Website about the Communist Party of Peru (PCP):
<http://www.blythe.org/peru-pcp>

Jerusalem Jihad Network: <http://www.qudsway.com> (in Arabic, Translated to English by Google Language Tool)

Tamil Tigers Movement Website: <http://ttnet.netfast.org>